

KOGNITIIVISEN KONSTRUKTIOKIELIOPIN NÄKÖKULMIA *VETÄÄ*-VERBIN
POLYSEMIAAN

Suomen kielen
pro gradu -tutkielma
Oulun yliopisto
23.3.2019

Topi Hallikainen

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimuksen tausta ja tavoitteet	1
1.2. Aiempi tutkimus	4
1.3. Tutkimusaineisto	5
2. TUTKIMUKSEN TEOREETTIS-METODINEN VIITEKEHYS	9
2.1. Kognitiivisen kieliopin polysemiakäsityksistä	9
2.2. Kognitiivinen konstruktiokielioppi	11
2.2.1. Argumentti- ja osallistujaroleista sekä hahmottamisesta	15
2.2.2. Konstruktioiden polyseemisydestä ja linkittymisestä	19
2.3. Kehyssemantiikka	20
2.4. Konstruktioiden ja verbien semantiikan rajankäynnistä	22
3. ANALYYSI	24
3.1. Kausatiivikonstruktio ja sen elaboraatiot	24
3.1.1. Kehyksen implikoima liike	25
3.1.2. Johtamiskehys	28
3.1.3. Ottamiskehys ja omistajuuden siirto	31
3.1.4. Suorittamiskehys	33
3.1.5. Inklusiokehys	35
3.2. SIIRTÄÄ-konstruktio	37
3.2.1. SIIRTÄÄ-konstruktio ja spatiaalinen muutos	38
3.2.2. SIIRTÄÄ-konstruktio ja urheilukehys	42
3.2.3. SIIRTÄÄ-konstruktio ja laadullinen muutos eli resultatiivikonstruktio	45
3.2.4. Siirtäminen valmistamisena	48
3.3. ANTAA-konstruktio	50
3.4. Intransitiivikonstruktio	52
3.5. Ilmiökonstruktio	57
3.6. SUUNNATA-konstruktio	58
4. TULOSTEN KOKOAVAA TARKASTELUA	62

5. PÄÄTÄNTÖ

66

LÄHTEET

69

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen tausta ja tavoitteet

Pro gradu -tutkielmani aiheena ovat *vetää*-verbin eri merkitykset ja niiden analysoiminen kognitiivisen konstruktiokieliopin menetelmin. *vetää*-verbiä on tavattu pitää voimakkaasti polyseemisena, mistä kertoo jo sekin, että *Kielitoimiston sanakirjan* (tästäed KS 2018) sanakirja-artikkeli esittää kyseiselle verbille 21 eri merkitystä, joiden lisäksi joillakin merkitystyypeillä voidaan hahmottaa olevan erikoistuneita alatyyppejä.

Verbin *vetää* sisältävillä lauseilla voidaan viitata hyvin monenlaisiin ja toisistaan merkittävästikin poikkeaviin reaali maailman tilanteisiin. Esimerkiksi lauseessa *Veturi veti kymmentä vaunua* (KS 2018 s.v. *vetää*) kuvatussa tilanteessa veturin voidaan nähdä liikuttavan junavaunuja perässään kiskoja pitkin. Tällaisen pintaa pitkin tapahtuvan siirtämisen, liikuttamisen tai kuljettamisen KS määrittelee *vetää*-verbin keskeisimmäksi merkitystyyppiä.

Sen sijaan lauseen *Hän vetää puoleensa kaikenlaisia tyyppisiä* (KS 2018 s.v. *vetää*) kuvaamassa tilanteessa ei voida varsinaisesti havaita minkäänlaista liikettä, vaan vetäminen on pikemminkin metaforista. Tilanne voitaisiin kielentää toisin esimerkiksi näin: ”jokin ominaisuus hänessä houkuttelee kaikenlaisia tyyppisiä hänen luokseen”. Mitään nähtävää siirtämisliikettä ei tilanteessa tapahdu, joten semanttinen ero aistein havaittavaa vetämisliikettä kuvaavaan *vetää*-merkitystyyppiin on ilmeinen.

Aivan oma lukunsa *vetää*-verbin lukuisten merkitystyyppien joukossa on tapaus, jonka KS määrittelee ”nopeasti kiskaisemalla tai tempaisemalla tapahtuvaksi heittämiseksi, juoksemiseksi, potkaisemiseksi tai muuksi äkilliseksi sekä intensiiviseksi toiminnaksi” (KS 2018 s.v. *vetää*). Esimerkiksi kyseisestä käytöstä voidaan tarjota lause *Vedin kiekon kohti maalia* (’lauoin kiekon kohti maalia’), jonka luonnehtimassa tilanteessa lauottava kiekko havaittavasti etäänny laukojasta kohti jonkinlaista määränpäättä, tässä tapauksessa maalia.

Ensivaikutelmani perusteella pitäisin kiekon tai pallon siirtämistä tai lähettämistä agenttiivisesta toimijasta pois päin jokseenkin poikkeuksellisenä. Näin on siksi, että kielitajuni

mukaan vetämisessä on lähtökohtaisesti kyse jonkin tarkoitteen siirtämisestä vetäjää itseään päin tai tämän mukana johonkin suuntaan. Näin on esimerkiksi sellaisissa *vetää*-verbillä kielennetyissä tilanteissa kuten *Vedin tuolini lähemmäksi* sekä *Markus vetää lasta pulkassa*.

vetää-verbin käyttäminen hyvin moninaisten sekä merkittävässä määrin toisistaan eroavien tilanteiden kuvaamisessa sai minut miettimään sitä, missä määrin verbin oma semanttinen sisältö viime kädessä vaikuttaa kielennetyn tilanteen tulkintaan. Voisiko olla niin, että tulkinnan kannalta olennaista semanttista informaatiota olisikin koodattu muuallekin kuin itse verbiin?

Tutkielmani viitekehystenä toimivan goldbergilaisen tradition mukaisen kognitiivisen konstruktiokieliopin keskiöön kuuluu ajatus, jonka mukaan kielellisen ilmauksen, esimerkiksi lauseen, keskeinen semanttinen informaatio on tallennettu nimenomaan eräänlaisiin muotteihin, konstruktioihin. Konstruktio- ja verbiin ei ole semanttisesti riippumattomiksi, eivätkä lekseemit, kuten verbit, vaikuta niiden inherenttiin semantiikkaan. (Goldberg 1995: 4–7.) Goldberg on myöhemmissä töissään (ks. Goldberg 2010) lähestynyt näkemystä, jonka mukaan kielellisen ilmauksen kokonaismerkitys muodostuu sekä konstruktio- että verbisemantiikan yhdistelmästä. Juuri konstruktio- ja verbisemantiikan rajankäynnin tarkasteleminen toimii työni keskeisenä lähtökohtana. (Lisää kognitiivisesta konstruktiokieliopista luvussa 2.2.)

Tutkimusasetelmassani oletan, että *vetää*-verbin eri merkitystyyppien erilainen tulkinta perustuu ennen kaikkea niiden esiintymiseen erilaisissa konstruktioissa. Goldbergin (2010) uudempien näkemysten inspiroimana oletan, että verbin ja konstruktion yhteenliittymän tulkintaa ohjaa sekä konstruktion että verbin inherentti semantiikka. Näin ollen pyrin analyysissäni ottamaan selvää siitä, missä määrin verbin ja konstruktion semanttiset sisällöt vaikuttavat toteutuman muodostumiseen.

Tarkastelen aineistossani konstruktioita, joiden toteutumissa edustuu vain ja ainoastaan verbi *vetää* eri merkitystyyppineen. Esittelen aineistoani sekä siihen tekemiäni rajoituksia tarkemmin luvussa 1.3. Uskoakseni kyseisenlainen yhteen verbiin kohdennettu tarkastelu vastaa seuraaviin kysymyksiin:

1. Minkälaisissa konstruktioissa verbi *vetää* esiintyy ja minkälaisia argumentteja näihin oletettavasti erilaisiin konstruktioihin kuuluu?
2. Mikä on yhtäältä *vetää*-verbin ja toisaalta konstruktion semantiikan osuus toteutuman muodossa ja tulkinnassa?

Työni pohjautuu vahvasti kognitiiviseen konstruktioikielioppiin sellaisena kuin Goldberg on sen esittänyt. Goldbergiläinen konstruktioikielioppi tarjoaa tutkimukseni kannalta paitsi relevantin viitekehyksen myös käyttökelpoiset analysointi- ja kuvantamismenetelmät. Esittelen tutkielmani teoreettis-metodista viitekehystä pääluvussa 2.

Lähestyn tutkimusaiheeni varsin aineistopohjaisesta näkökulmasta. Tämä tarkoittaa sitä, että aineistoesimerkkien esille nostamisen ohella perustan koko tutkimusasetelmani sen varaan, että keräämäni runsas aineisto (josta kerron lisää luvussa 1.3.) tarjoaa kattavan kirjon tutkimusaiheeni kannalta olennaisia *vetää*-verbin käyttötapauksia, joiden olemassaolosta tai norminmukaisuudesta en pelkän introspektioni perusteella voi olla varma. Kyseiseen metodiin siis kuuluu ensiksi teoriapohjan muodostaminen, sitten aineiston koaminen ja luokittelu teoriaan ja tutkijan introspektioon pohjautuvasti sekä lopulta teoriaa ja kielentutkijan omakohtaista kielitajua hyödyntävä analyysi. (Jantunen 2009: 100–101.)

Käytännössä työni etenee siten, että luokittelen aineistoni introspektioni sekä työni teoreettisen viitekehyksen edellyttämällä tavalla. Vielä täsmällisemmin ilmaistuna luokittelen aineisto-osumat aluksi alustavan semanttisen analyysin perusteella samankaltaisia tilanteita kuvaavien lauseiden joukoiksi. Tämän jälkeen täsmennän luokitteluani samankaltaisia argumentteja sekä osallistujia (argumenteista ja osallistujista lisää luvussa 2.2.1.) käsittävien ilmentymien ryhmiksi. Todettakoon kuitenkin, että lähestyn aineistoa ennen kaikkea semantiikan näkökulmasta, millaiseksi miellän semanttisten roolien analysoinnin, joten syntaksin tarkastelu on tutkielmassani taka-alalla. Näin on ennen kaikkea siksi, koska kognitiivisen konstruktioikieliopin näkemysten mukaan muutos rakenteessa tarkoittaa muutosta merkityksessä, joten kiinnitän huomioni rakenteellisten eroavaisuuksien takana piileviin merkitysten eroavaisuuksiin (Goldberg 1995: 3).

Luokitteluni edetessä pyrin siis alati havainnoimaan teoriani sekä tutkimuskysymysteni kannalta olennaisia ilmiöitä sekä luokittelemaan ja selittämään niitä teoriani periaatteiden

mukaisella tavalla. Lähtöoletukseni on kuitenkin se, että kognitiivinen konstruktiokielioppi selitysmalleineen on aineistoni kohdalla selitysvoimainen. Tällaisen tutkimusasetelman voidaan nähdä olevan aineistopohjaisen tutkimuksen keskeisintä ainesta. (Jantunen 2009: 101.)

1.2. Aiempi tutkimus

vetää-verbiä on tutkittu sängen vähän huolimatta sen yleisyydestä sekä voimakkaasta polyseemisyydestä. Ennen minun töitani *vetää*-verbin polysemiaan on pureuduttu ainoastaan Ari-Pekka Niemen (2005) sekä Johanna Laurilan (2017) pro gradu -tutkielmissa. Kognitiivisen konstruktiokieliopin näkökulmasta tutkimusta ei kuitenkaan ole oikeastaan lainkaan, sillä Laurilan konstruktioanalyysi jää nähdäkseni varsin pintapuoliseksi, eikä se pureudu juuri konstruktioiden syntaktista tasoa syvemmälle. Niemi puolestaan keskittyy kuvaamaan *vetää*-verbin polysemiaa kehittämänsä funktionaalisen verkkomallin avulla, joka sekkin lähestyy kyseessä olevaa verbiä minun työhöni nähden hyvin eri kulmasta.

vetää-verbin vähäiseksi jäänyt tutkimus verbin moniulotteisuudesta huolimatta motivoi minua syventymään aiheeseen jo vuonna 2016, jolloin tarkastelin *vetää*-verbiä kognitiivisen semantiikan näkökulmasta kandidaatintutkielmassani *vetää-verbin polysemiatapausten voimadynaaminen kuvaus* (Hallikainen 2016). Tutkimuksessani sovelsin Leonard Talmyn (esim. 1976, 2000) voimadynamiikan mallia pyrkiessäni selittämään *vetää*-verbin eri merkitystyyppien motivoitumista. Kandidaatintutkielmassani totesin, että eri *vetää*-predikaatioiden aktivoituminen on tiukasti sidoksissa verbiä ympäröivään kontekstiin. Tuolloin en kuitenkaan määritellyt kovinkaan tarkasti sitä, mitä kontekstilla varsinaisesti tarkoitan ja miten se tosiasiaassa vaikuttaa verbin tulkintaan.

Kandidaatintyöni tulokset jättivät ilmauksessa verbiä täydentävän aineksen roolin jossain määrin avoimeksi, mikä toimi alkusysäyksenä sille, että päätin lähestyä *vetää*-verbiä pro gradu -työssäni uudesta näkökulmasta: kognitiivisen konstruktiokieliopin ja kehyssemantiikan kautta. Tällainen viitekehys tarjoaa voimadynamiikkaa selitysvoimaisemmat työkalut juurikin verbiä ympäröivän kielellisen aineksen erittelyyn ja mahdollistaa esimerkiksi sängen suurpiirteisen konteksti-termin täsmentämisen kehyksiksi ja semanttisiksi

rooleiksi, jotka teoriani valossa ovat keskeisessä roolissa kielellisten yksiköiden tulkin-
nassa. Määrittelen käyttämäni semanttisen roolin ja kehyksen käsitteet luvuissa 2.2.1. ja
2.3.

Kognitiivinen konstruktiokielioppi yleisesti on saavuttanut merkittävää kannatusta ja
käyttöä fennistiikan piirissä. Oivallisia esimerkkejä kognitiivisen konstruktiokieliopin
menetelmien soveltamisesta fennistiikassa ovat esimerkiksi Jaakko Leinon sekä Katja
Västin väitöskirjat *Antaa sen muuttua. Suomen kielen permissiivirakenne ja sen kehitys*
(2003) ja *Verbittömät tapahtumanilmaukset. Suunnannäyttäjänä LÄHDE- ja KOHDE-kon-
struktio* (2012). Leinon tutkimuksen keskiössä ovat permissiivirakenteet, joissa esiintyvä
verbi on joko *antaa, käskeä, sallia* tai *suoda*. Näiden verbien lisäksi konstruktion kuuluu
infiiniittiverbi sekä sen genetiivimuotoinen subjekti, esimerkiksi lauseessa *Käskin hänen
tulla kotiin*. Permissiivirakenteiden keskeisimmäksi osaksi voidaan luonnehtia juuri
edellä lueteltuja verbejä, sillä muunlaiset verbit eivät kyseiseen konstruktion kertakaik-
kisesti sovi. (Kotilainen & Herlin 2012: 8–9.) Uskallan väittää, että Leinon näkemykset
verbin ja konstruktion merkitysten niveltymisestä toisiinsa ovat relevantteja minunkin
tutkimukseni kannalta.

Västin (2012) väitöskirja sen sijaan edustaa nähdäkseni täysin päinvastaista konstrukti-
vistista lähestymistapaa Jaakko Leinoon (2003) nähden, sillä hänen tutkimuksensa käsit-
telee verbittömiä konstruktoita, joista esimerkkinä mainittakoon lehtiotsikoista tuttu
tyyppi *Isisiltä uusi uhkaus länsimaille*. Tällöin on luonnollista, että verbin puuttuessa
muodon ja merkityksen suhteen analyysissä voidaan keskittyä puhtaasti konstruktion
oman semantiikan erittelyyn. Tällöin problemaattinen verbin ja konstruktion semantiikan
synteesi voidaan jättää huomiotta.

1.3. Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistonani käytän Korp-tekstikorpusalustan korpuskokoelmia¹. Korpusten
käyttöä tutkimusaineistona voidaan perustella siten, että niiden avulla päästään käsiksi
runsaaseen ja helppokäyttöiseen aineistoon. Tämän ohella korpusaineiston käyttäminen

¹ Saatavilla osoitteessa: <https://korp.csc.fi>.

takaa asiasta kiinnostuneille pääsyn aineistooni, mikä tekee tutkimuksestani läpinäkyvämmän ja empiirisemmän. Esimerkkinä aineiston runsaudesta voidaan mainita 179 korpuksen kokoinen, Kansalliskirjaston lehtikokoelmista koostettu korpuskokoelma, joka käsittää lähestulkoon 400 miljoonaa virkettä, sekä Suomi24-keskusteluista koottu, kymmenen korpuksen kokoinen korpuskokoelma, jonka virkemäärä kohoaa yli kymmenen miljoonan.

Aineistolähteeni käsittää Korp-alustan Kansalliskirjaston lehtikokoelman 2000-luvun osakorpuksen. Kyseisestä korpuksesta olen koostanut aineiston, joka sisältää 2 234 *vetää*-lekseemin sisältävää osumaa. Lukumäärä on suuri osaltaan siksi, etten ole halunnut turhaan yksipuolistaa – saati väaristää – hakutuloksia mihinkään suuntaan erilaisin rajauksin, vaan sen sijaan tahdon aineistoni edustavan mahdollisimman laajaa *vetää*-käyttöjen spektriä. Toisaalta Korp-alustan semanttis-syntaktiset hakutyökalut ovat jokseenkin alkeelliset, mikä vaikeuttaa aineiston rajaamista jo hakuvaiheessa.

Materiaalin laajuuden vuoksi olen päätenyt tekemään seuraavat rajaukset: 1. Rajaan aineistoni käsittämään ainoastaan finiittimuotoiset *vetää*-verbin käytöt, joiden voidaan ajatella kuuluvan lauseen semanttiseen ytimeen, sillä ne toimivat syntaktisesti ajateltuna lauseen predikaatteina (ks. VISK 2008 s.v. *finiittiverbi*). Toisin sanoen lauseen *Dufva antoi Antti Karhulan vetämän viisikon hieroa ylivoimakuvioitaan pitkään* kaltaiset hakuosumat ovat rajaukseni ulkopuolella. 2. Olen jättänyt huomiotta verbiketjujen osina toimivat *vetää*-käytöt siksi, että verbiketjujen ajatellaan esiintyvän erilaisissa konstruktioissa kuin yksittäisten verbien, minkä lisäksi jokainen verbi tuo tarkasteluun mukaan oman leksikaalisen semantiikkansa (J. Leino 2003: 18–22). Tämä hankaloittaisi tutkimustani merkittävästi, sillä tarkoitukseni on tutkia nimenomaan *vetää*-verbin sekä konstruktioiden semanttista synteesiä. Tästä syystä verbiketjun sisältävät osumat, kuten *Puirava ei lähtisi vetämään alueellisia eroja*, jäävät rajaukseni ulkopuolelle.

3. Huomioin tarkastelussani vain aktiivimuotoiset *vetää*-verbit, sillä passiiville ominainen tekijyyden tai tekijän häivyttäminen vaikeuttaa tutkimukseni kannalta olennaista osallistuja- sekä argumenttiroolien tarkastelua (ks. Goldberg 1995: 57). Poikkeuksen tähän tekevät lauseyhteyden perusteella puhekielisiksi, passiivilla ilmaistaviksi monikon 2. persoonan muodoiksi osoitettavat käytöt. 4. Viimeinen vaatimus on, että lauseen on ol-

tava siinä määrin eksplisiittinen, että siinä kielennettävän tilanteen osallistujineen voi ymmärtää lauseesta itsestään. Lähinnä tämän rajauksen ulkopuolelle jää sellaisia virkkeitä, jotka ovat korpusaineistossa syystä tai toisesta katkenneet ja joista puuttuu selvästi sanoja, kuten lauseessa *Lakelandiin minua veti ha – –*. Toisaalta myös lauseen *Ruotsi vetää* kaltaiset hakuosumat olen rajannut aineistoni ulkopuolelle siksi, että patientinomaisen osallistujan puuttuminen tekee lauseesta hyvin monitulkintaisen. Myös kyseessä olevan tilanetyypin määrittely osoittautuu tällaisissa tapauksissa haasteelliseksi toisin kuin analyysiosiossa käsittelemissäni *tulli vetää* -tyyppisissä ilmauksissa, joissa voidaan ensyklopedisen tiedon nojalla ymmärtää olevan kyse esteettömästä kulusta tullin läpi. *Ruotsin* semanttinen rooli ei kuitenkaan ole lauseyhteyden avulla yhtä eksaktisti määriteltävissä, joten tällaiset tapaukset jäävät tarkasteluni ulkopuolelle.

Tekemieni rajausten myötä aineistoni käsittää 876 virkettä², jotka olen jakanut konstruktioittain kuuteen pääkategoriaan. Kategorioiden koot vaihtelevat kahdestakymmenestä virkkeestä jopa kahdensadan virkkeen kokoisiin luokkiin. Eri konstruktioitten suuresti eroavat frekvenssit tutkimusaineistossani liittyvät nähdäkseni jossain määrin sanomalehtikielen erityisominaisuuksiin kuten normitetun yleiskielen käyttöön ja siihen, että politiikan kaltaiset aiheet ovat perinteisesti sanomalehti uutisoinnin keskiössä.

Yleiskielisyys nähdäkseni johtaa siihen, että esimerkiksi voimakkaasti puhekieliset ilmaukset kuten *vetää turpaan* ovat aineistossani aliedustettuja. Puhekielisiksi tulkittavat ilmaukset ovatkin pitkälti peräisin sitaateista. Itse asiassa jo tutkimusaineistoa hahmotellessani uskoin siihen, että sitaattit tarjoavat tarttumapinnan kieliyhteisössä elävään puhekielen rekisteriin muutoin normitetun, yleiskielisen sanomalehtiaineiston joukossa. Sanomalehti uutisoinnin keskeiset uutisoinnin kohteet puolestaan vaikuttavat siihen, että päivänpolitiikan kannalta relevantteja tapahtumia luonnehtivat ilmaukset, kuten *puheenjohtaja Martikainen vetää työryhmää* tai *Israel vetää joukkonsa Libanonista*, ovat aineistossani jokseenkin yliehdustettuja ja muodostavat siten aineistoni suurimmat yksittäiset kategoriat.

Kaiken kaikkiaan pidän vajaan 900 virkkeen kokoista aineistoa riittävän suurena erityisesti siksi, että kyseinen aineisto edustaa sangen monipuolisesti erilaisia *vetää*-verbin

² Tästedes juoksevilla numeroinnilla merkityt esimerkit ovat peräisin korpusaineistosta, ellei toisin mainita.

käyttöjä. Aineistostani voidaan hahmottaa 16 erilaista *vetää*-verbin merkitystyyppiä, mikä vastaa ennen aineistoni koostamista tekemääni arviota erilaisten merkitystyyppien lukumäärästä. Tämä arvio perustui ennen kaikkea KS:n sanakirja-artikkeliin (KS 2018 s.v. *vetää*), joka hahmottaa 21 erilaista merkitystyyppiä. On kuitenkin huomioitava se, että luokitteluperusteeni ja -menetelmäni eivät kuitenkaan perustu KS:n luokitteluun, vaan luokitteluni lähtökohtana ovat konstruktiot sekä semanttiset roolit.

2. TUTKIMUKSEN TEOREETTIS-METODINEN VIIITEKEHYS

Tässä luvussa käsittelen ensiksi kognitiivisen kielitieteen käsityksiä polysemiasta, erityisesti verbien monimerkityksisyydestä, minkä jälkeen esittelen tutkimukseni kannalta keskeisiä näkemyksiä sekä kognitiivisen konstruktikieliopin että kehyssemantiikan saralta. *vetää*-verbin tarkasteluun keskittyvä tutkimukseni operoi sikäli hankalalla alueella, että Golbergin tradition mukaisen konstruktikieliopin suhteutumisessa verbisemantiikkaan on joitakin ratkaisemattomia kysymyksiä, mistä kertoo osaltaan Hans Boasin kritiikki (ks. 2002). Hän kuitenkin myöntää, ettei verbien semantiikan sekä konstruktioiden semantiikan yhteensovittaminen ole täysin mahdotonta, joten kyseessä eivät ole keskenään kilpailevat vaan pikemminkin toisiaan täydentävät näkökulmat. Joka tapauksessa vaikka tutkimukseni lähestyy tutkimusaihetta kognitiivisen konstruktikieliopin näkökulmasta, on muistettava, että kyseessä on vahvasti polyseemisen verbin eri merkityksien tarkastelu. Näin ollen myös kognitiivisen kieliopin polysemianäkökulman esittelemineen on perusteltua.

2.1. Kognitiivisen kieliopin polysemiakäsityksistä

Kognitiivisen kieliopin semanttisen analyysin keskeisin yksikkö on **predikaatti**, ”minimaalinen semanttinen yksikkö, joka on symbolisessa suhteessa fonologisen yksikön kanssa” (P. Leino 1993: 73). Toisin sanoen predikaatti tarkoittaa sitä keskeisintä semanttista sisältöä, joka liittyy morfeemitasoiseen kielenyksikköön. **Predikaatiolla** puolestaan tarkoitetaan morfeemia kompleksisempien yksiköiden merkitystä esiintymiskontekstissaan (P. Leino 1993: 72–73). Täsmällisemmin ilmaistuna kyse on siitä, että predikaation merkitys spesifioituu suhteessa merkitysalueisiin (*domain*) eli kielellisen ilmauksen tulkinnassa käytettävään taustatietoon. Kun kielellistä ilmausta käytetään erilaisten kielenulkoisten tilanteiden ilmaisemisessa, sen voidaan ymmärtää operoivan eri merkitysalueilla. Tällöin tilanteisiin liittyvä erilainen taustatieto muokkaa myös ilmauksen itsensä tulkintaa, jolloin ilmauksen tulkinnat eri asiayhteyksissä spesifioituvat semanttisesti toisistaan eriäviksi predikaatioiksi. (Langacker 1990: 3.)

Huomioitava on kuitenkin se, että myös Goldberg (2010: 39) hyödyntää kognitiivisessa konstruktikieliopissaan predikaatio-termiä viitatessaan kielellisen yksikön vaihteleviin

merkityksiin eri konstruktioissa. Vaikka kognitiivinen kielioppi ja kognitiivinen konstruktioikielioppi määrittelevätkin käsitteen eri tavalla, näkisin, että kyseessä ovat pikemminkin toisiaan täydentävät kuin toisensa poissulkevat näkökulmat. Palaan kognitiivisen konstruktioikieliopin polysemiakäsityksiin luvussa 2.4.

vetää-verbin käsittelyyn kognitiivisen semantiikan näkökulma tarjoaa täsmällisen terminologian. Käsitteen VETÄÄ semanttinen sisältö muodostuu siis eri merkityksien – predikaatioiden – kokonaisuudesta. Luokan VETÄÄ eri jäsenillä on näin ollen oma erikoistunut merkityksensä, jonka mukainen tulkinta aktivoituu sille otollisella merkitysalueella. Maa-ilmantiedon nojalla voimme esimerkiksi todeta, että lauseessa *Veturi veti kymmentä vaunua* tulkitsemme vetämisen hyvin erilaiseksi toiminnaksi kuin lauseessa *Rajat on vedetty karttaan punaisella*. Ensimmäisessä esimerkissä vetäminen on havaittavaa liikettä, jossa juna kuljettaa tai liikuttaa vaunuja perässään, kun taas jälkimmäisessä kyseessä on viivan tai jäljen jättäminen karttaan.

Kognitiivisen lingvistiikan traditiossa ilmaisuja ei pyritä kategorisoimaan tarkkarajaisesti, vaan luokkajäsenyys on pikemminkin asteittaista ja liukuvarajaista. Luokka voidaan ajatella kentäksi, jonka keskiössä on sen prototyyppisin jäsen, jonka ympärille muut predikaatit kerääntyvät sitä lähemmäksi tai kauemmaksi, mitä lähempänä tai kauempaan kyseiset predikaatit ovat luokan prototyyppisimmästä jäsenestä. (P. Leino 1993: 37.) Kuitenkin predikaatioiden muodostaman semanttisen kentän analysoinnissa haasteelliseksi muodostuu se, että joissain tapauksissa jopa prototyyppisen jäsenen määrittely voi olla hankalaa tai jopa mahdotonta. Niin ikään voi olla vaikea määritellä sitä, milloin kyse on edelleenkin samaan luokkaan kuuluvasta semanttisesta laajentumasta ja milloin kokonaan toisen luokan jäsenestä. (Langacker 1990: 3.)

Luokan jäsenten hierarkisoiminen semanttisen kompleksisuuden perusteella sen sijaan on useimmiten järkipäistä, missä tapauksessa yksinkertaisempia tietorakenteita sisältävä predikaatio hahmotetaan monimutkaisia rakenteita hyödyntävää prototyyppisemmäksi luokan jäseneksi (Langacker 1990: 4.) Perustavanlaatuisen fyysiseen toimintaan viittavaan *vetää*-predikaation, jossa veturi liikuttaa vaunuja perässään, tulkitseminen vaatii varsin vähän taustatietoa kielenulkoisesta tilanteesta, ja tässä yhteydessä riittääkin tieto siitä, että veturi on entiteetti, jolla on kyky liikuttaa vaunuksi kutsuttuja entiteettejä.

Sen sijaan laukomista luonnehtiva *vetää*-predikaatio (*Vedin kiekon maalille*) voi tulla ymmärretyksi vain hyvin spesifin taustatiedon valossa: ensinnäkin on tiedettävä, että puhujalla on kyky liikuttaa kiekoksi kutsuttua entiteettiä, minkä lisäksi on tiedettävä myös se, että urheilun merkitysalueella vetäminen ei viittaa perässään kuljettamiseen vaan itseltään pois päin siirtämiseen, sillä ensiksi mainittu on ilman tarkempaa taustatietoa ensisijainen tulkinta. Koska urheilun merkitysalueella toimiva *vetää*-predikaatio muodostaa perässään liikuttamiseen viittaavaa *vetää*-predikaatiota monimutkaisempia tietorakenteita, on sitä pidettävä luokassaan vähemmän prototyypisenä jäsenenä eli kyse on semanttisesta laajentumasta.

2.2. Kognitiivinen konstruktiokielioppi

Kuten termi konstruktiokielioppi antaa ymmärtää, ovat konstruktio kiuseisen kieliopin keskeisimpiä analysivälineitä ja perusyksiköitä, joilla on oma inherentti semantiikkansa, johon lekseemit, esimerkiksi verbit, eivät vaikuta (Goldberg 1995: 4–7). Toisaalta Goldbergin myöhemmässä ajattelutavassa, jonka olen myös omaksunut pro graduni teoriapohjaksi, konstruktioaalinen ja leksikaalinen semantiikka ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa, joka lopulta muodostaa kielellisen ilmauksen semanttisen kokonaisuuden (2010: 39). Verbi- ja konstruktiosemantiikan rajankäyntiä selvennän tarkemmin luvussa 2.4.

Kuten moneen otteeseen olen maininnut, viittaa konstruktiokieliopilla Goldbergin hahmottelemaan konstruktiokieliopin traditioon (esim. 1995, 2006). Konstruktion täsmällinen määritelmä on kuitenkin jossain määrin muuttunut ja muovautunut hänen omassa viitekehyksessäänkin. Siteeraan tässä tuoreinta hänen esittelemäänsä konstruktion määritelmää (2006: 5) sellaisena kuin Jaakko Leino (2010: 94) on sen suomentanut:

Mikä tahansa kielellinen muoto katsotaan konstruktioiksi, kunhan sen muodon tai funktion piirre ei ole suoraan ennustettavissa sen rakenneosista tai muista konstruktioista, joiden on todettu olevan olemassa. Lisäksi kokonaisuudet tallennetaan konstruktioina, vaikka ne olisivatkin täysin ennustettavissa, mikäli ne esiintyvät riittävän tiheästi.

Toisin sanoen ja Goldbergin vanhempaa konstruktion määritelmää (1995: 4) mukaillen voidaan sanoa, että konstruktio on tiivis muodon ja merkityksen yhteenliittymä. Muodon

ja merkityksen tiivis yhteys ilmenee periaatteessa, jota Goldberg (1995: 67) luonnehtii nimellä *The Principle of No Synonymy*: muutos muodossa tarkoittaa muutosta merkityksessä, jolloin hivenenkin toisistaan poikkeavien konstruktioiden on kuvattava eri merkityksiä. Konstruktioiden koko ja laajuus vaihtelevat morfeemikonstruktioista aina lausetason konstruktioiden saakka, ja kognitiivista konstruktiokielioppia onkin sovellettu laajimminkin juuri jälkimmäisen tason tutkimuksessa (Goldberg 1995: 3). Oma *vetää*-verbin argumenttirakennekonstruktioita tarkasteleva tutkimukseni osaltaan liittyy osaksi tätä kyseistä traditiota.

Konstruktiokieliopin keskeisiä käsitteitä ovat tietenkin konstruktio sekä **konstruktio**, jonka nimitykseksi on fennistiikan piirissä vakiintunut termi **toteutuma**, jota suosin työnsäni johdonmukaisesti. Nämä käsitteet suhteutuvat toisiinsa siten, että konstruktioita voidaan pitää abstraktina ja skemaattisena rakenteena, kun taas konstruktio on konstruktion elaboraatio ja manifestaatio kielenkäytössä. (Västi 2012: 43.) Esimerkiksi suomen kielen ANTAA-konstruktio voidaan ilmaista muodossa [X V Y Z:lle], jota elaboroimalla saadaan toteutuma *Liisa (X) antaa (V) omenan (Y) Juusolle (Z:lle)* (J. Leino 2010: 73–74).

ANTAA-konstruktio on esimerkki **argumenttirakennekonstruktioista**, jota voidaan pitää keskeisenä konstruktioiden alatyypinä. Argumenttirakennekonstruktioita voidaan mieltää lausetasoisten ilmausten skeemoiksi, joiden pohjalle näiden ilmausten nähdään rakentuvan. (Goldberg 1995: 43.) Argumenttirakennekonstruktioita määrittelevät ilmauksella kiennettävän tapahtuman kannalta välttämättömät argumentit eli keskeiset osallistujat (argumentti- ja osallistujarooleista lisää luvussa 2.3.1.), joita ilman ei olisi enää kyse samasta tapahtumatyypistä.

Kognitiivinen konstruktiokielioppi olettaa kehyssemanttisen teorian tavoin, että tapahtumien kielentäminen edellyttää kyseisten tapahtumien käsitteistämistä kielenulkoiseen tietoon perustuen siten, että puhujalla on jonkinlainen käsitys tilannekontekstista, sen tyyppillisistä osallistujista ja tapahtuman laadusta (Västi 2012: 49). Esimerkiksi ANTAA-konstruktioilla kuvattaviin tapahtumiin mielletään kuuluviksi jonkinlainen ANTAJA, ANNETTAVA sekä VASTAANOTTAJA, jotka palvelevat myös konstruktion argumentteina. Huomionarvoista on kuitenkin se, että kognitiivisen konstruktiokieliopin konventioiden mukaan esimerkiksi ANTAA-konstruktion verbi voi olla jokin muu kuin *antaa*, kuten lauseessa

Liisa leipoi Juusolle kakun, joka voidaan ymmärtää verbistä huolimatta antamistapahtumaksi. Tässä tapauksessa siis *leipoa* ilmaisee antamisen tapaa eli ikään kuin elaboroi konstruktiota (Goldberg 1995: 59–66, 2010: 52).

Argumenttirakennekonstruktiolla voidaan hahmottaa olevan semanttisen tarkastelun ja analyysin kannalta kolme elimellisen tärkeää ominaisuutta:

1. ”ne ovat yleensä polyseemisia,
2. ne ilmaisevat ihmisille keskeisiä tilannetyyppejä ja
3. ne kantavat argumenttirooleja” (Västi 2012: 44).

Argumenttirooleihin pureudun tarkemmin seuraavassa luvussa, kuten yllä olen maininnut, ja konstruktioiden polysemiaa käsittelen luvussa 2.2.2. Sen sijaan kohta 2 on syytä avata jo tässä vaiheessa teoriaosuutta.

Argumenttirakennekonstruktioiden voidaan ajatella ilmaisevan inhimillisen kokemuksen kannalta keskeisiä tilannetyyppejä, jotka syntaktisessa katsannossa kiteytyvät peruslausetyypeiksi. Argumenttirakenteiden ilmaisemat tilannetyypit liittyvät kielenulkoisiin käsitteisiin kielennettävästä tilanteesta, ja niiden tulee olla kielenkäyttäjien todellisuuden kannalta olennaisia ja toistuvia, jotta kyseisenlaisia kiteytymiä voi muodostua (*humanly relevant scenes*, tästedes HRS). Suljettu prototyyppisten tilannetyyppien sekä argumenttirakennekonstruktioiden joukko luovat pohjan, jonka kautta uusia ja mahdollisesti monimutkaisempia tilanteita ja ilmiöitä käsitteistetään. (Goldberg 1995: 39–40.) Tällaisia peruslausetyyppien ilmaisemia tilannetyyppejä ovat esimerkiksi: ”joku omistaa jotakin, jonkin tila tai sijainti muuttuu, jokin on jossain tilassa” ja niin edelleen (Goldberg 1995: 37–39; suomennos Västi 2012: 46). Goldbergin konstruktiokäsityksen pohja on tältä osin yhdenmukainen esimerkiksi Ronald Langackerin kielenulkoisen tilanteen tulkinnan ja kielellisen ilmauksen välistä suhdetta luonnehtivien ajatusten kanssa: tuttuja yksiköitä käytetään uusien muodostamisessa ja tulkitsemisessa, mikä mahdollistaa rajattomien merkitysten ilmaisemisen rajallisilla resursseilla (Langacker 1991: 295).

Argumenttirakennekonstruktiot sisältävät siis perustavanlaatuisia tietoja kielenulkoisen maailman tilannetyypeistä ja ilmiöistä sekä niiden keskeisistä osallistujista. Syntaktisesti ajateltuna nämä keskeiset tilannetyypit kiteytyvät peruslausetyypeiksi. Tilannetyyppeihin

erottamattomasti kuuluvat osallistujat puolestaan palvelevat argumenttirakennekonstruktion pakollisina argumentteina. (Goldberg 1995: 4.)

Verbeillä on havaittu olevan systemaattisia merkityseroja niiden esiintyessä eri argumenttirakennekonstruktioissa. Näin ollen voidaan väittää, että argumenttirakennekonstruktion lopulta määrittelee sen, miten verbin kuvaama toiminta ymmärretään ja minkälaisesta kielenulkoisesta tilanteesta kielellisessä ilmauksessa oikein on kyse. (Goldberg 1995: 3–4, 59–66.) Tämä voidaan nähdä esimerkeistä (1)–(3), joissa *vetää*-verbi esiintyy erilaisissa argumenttirakennekonstruktioissa.

(1) *Rankkasateilla ja keväisin ojat ja viemärit eivät vedä.*

(2) *Leijonat vetävät jumalattaren vaunuja.*

(3) *Strati Iliev veti kauniin vapaapotkun maalin oikeaan alanurkkaan.*

Kieli-intuitiomme perusteella voimme todeta, että vaikka jokainen näistä ilmauksista sisältääkin verbin *vetää*, eivät kyseiset ilmaukset viittaa yhdenmukaiseen kielenulkoiseen tilanteeseen. Esimerkki (1) kuvaa lähinnä tilannetta, jossa rankkasateiden myötä maahan sataneet vesimassat eivät mahdu ojiin tai viemäreihin eli veden paljous on tukkinut kyseiset kanavat, kun taas esimerkin (2) tapauksessa ymmärrämme vaunuihin kiinnitettyjen leijonien kuljettavan kyseistä kulkuvälinettä perässään. Esimerkin (3) puolestaan ymmärrämme kielentävän tilannetta, jossa Strati Iliev -niminen jalkapalloilija potkaisee jonkin tarkoitteen – todennäköisesti pallon – toiseen tarkoitteeseen eli jalkapallomaalin alanurkkaan.

Esimerkkien (1)–(3) välillä vallitsevat erot tulkinnassa voidaan selittää aiemmin mainitulla tavalla argumenttirakennekonstruktioiden ja siten niiden ilmaisemien tilannetyyppien erilaisuudella. Esimerkki (1) on intransitiivikonstruktion toteutuma, johon ainoana argumenttina kuuluu AGENTTI, kun taas esimerkit (2) ja (3) edustavat erilaisia kausatiivikonstruktioita, joista ensimmäiseen kuuluu sekä AGENTTI (*leijonat*) että PATIENTTI (*jumalattaren vaunuja*) ja jälkimmäiseen näiden (*Strati Iliev, kauniin vapaapotkun*) lisäksi myös KOHDE (*maalin oikeaan alanurkkaan*) (ks. Goldberg 1995: 3). Toteutumissa esiintyvien komponenttien voidaankin sanoa aktivoivan erilaisia kehyksiä (ks. luku 2.3.), joihin liittyvä informaatio ohjaa tulkintaamme kielenntetyistä tilanteesta esimerkiksi spesifi-

oimalla kausatiivikonstruktion luonnehtiman tarkoitteiden välisen vuorovaikutuksen liikkuttamiseksi tai edellä esiteltyjen esimerkkien tapaan vielä täsmällisemmin vetämiseksi (Goldberg 2010: 53).

2.2.1. Argumentti- ja osallistujarooleista sekä hahmottamisesta

Niin kognitiivisessa semantiikassa kuin kognitiivisessa konstruktiokieliopissakin **semanttisen roolin** käsite on erityisen tärkeä. Viitekehysesni kannalta semanttinen rooli on terminä liian epätasällinen, joten analyysini kannalta on välttämätöntä jakaa se erillisiin **argumentti-** (*argument role*) ja **osallistujarooleihin** (*participant role*)³. Kyseisillä rooleilla luonnehditaan konstruktiolla ilmaistavan tilanteen osallistujia (*participants*) sekä niiden keskeisiä tehtäviä konstruktiossa, ja ne keskittyvät konstruktion semanttisten roolien kuvantamiseen eri semanttisilla tasoilla. (Goldberg 1995: 43.)

Argumenttirooleja voidaan pitää jossain määrin yleistävinä esityksinä konstruktion argumenttien semanttisista tehtävistä, jotka perustuvat kielennettävän tilannetyypin käsitteistämiseen: siis ymmärrykseen siitä, millaisia osallistujia konstruktion semanttiseen kehykseen kuuluu (lisää semanttisista kehyksistä luvussa 2.3.). Argumenttirooleja ovat esimerkiksi AGENTTI, PATIENTTI, PÄÄMÄÄRÄ sekä VASTAANOTTAJA. (Goldberg 1995: 48–49.)

Siinä missä argumenttirooleja voidaan pitää jokseenkin skemaattisina esityksinä, ovat osallistujaroolit spesifimpiä kuvauksia osallistujien semanttisista ominaisuuksista. Täsmällisemmin ilmaistuna ne sisältävät verbin aktivoiman semanttisen kehyksen kannalta yksityiskohtaista ensyklopedista tietoa kielennettävän tilanteen osallistujista ja ovatkin verbi- ja kehyskohtaisia. (Goldberg 1995: 43.)

Olennaista on niin ikään se, että eri verbit ja argumenttirakennekonstruktiot **profiloivat** eli **hahmottavat** erilaisia rooleja. Goldbergin (1995: 44–45) terminologiassa **hahmolla** (*profile*) tarkoitetaan semanttisesta kehyksestä varsinaisesti kielennettyä osaa, hahmotettua (*profiled*) jäsentä. Esimerkiksi verbi *juosta* hahmottaa osallistujaksi *JUOKSIJAN*, mutta tilanteen mahdolliset muut osallistujat jäävät kielentämättöminä semanttiseen kehykseen.

³ Argumenttiroolit on tästedes merkitty PIENILLÄ kapiteeleilla ja osallistujaroolit *KURSIVOIDUILLA* pienillä kapiteeleilla.

Näin ollen *JUOKSIJA*-osallistuja on tilanteen keskeisin osallistuja ja huomion keskipiste. (Västi 2012: 49–50.) Tällaisia verbin hahmottamia rooleja Goldberg (1995: 44) luonnehtii verbin leksikaalisesti hahmottamiksi (*lexically profiled*) osallistujiksi. ”Toisin sanoen hahmotetut osallistujaroolit ovat niitä osallistujia, jotka toimivat verbin pakollisina argumentteina” (Västi 2012: 51). Sen sijaan määritteitä, joita ei voida pitää syntaktisesti pakollisina argumentteina, kutsun adjunkteiksi. Siinä missä roolit useimmiten luonnehtivat tilanteen osallistujia, adjunktit kuvaavat tilanteen taustaa ja tarjoavat lisätietoa tapahtumasta (Langacker 1991: 343–355).

Eri verbit ja konstruktiot siis hahmottavat erilaisia osallistuja ja osallistujarooleja eli nostavat niitä esiin semanttisesta kehyksestä (Goldberg 1995: 45–47) Huomionarvoista on se, että osallistujan tarkoite ei määrittele sen statusta konstruktiossa, vaan kielennettävän tilanteen konstruointi ja verbi itsessään (Langacker 1999: 68). Goldberg havainnollistaa (1995: 45) tätä ilmiötä vertailemalla sitä, miten englannin verbit *rob* ja *steal* hahmottavat eri osallistujia molemmille verbeille yhteisestä ryöstämiskehyksestä (hahmotetut osallistujat on **lihavoitu**):

(4) a. *rob* < **RYÖSTÄJÄ**, **KOHDE**, **RYÖSTETTÄVÄ OBJEKTI** >

*Jesse robbed **the rich** (of all their money).*

b. *steal* < **RYÖSTÄJÄ**, **KOHDE**, **RYÖSTETTÄVÄ OBJEKTI** >

*Jesse stole **money** (from the rich).*

Kuten esimerkeistä (4a–b) voimme nähdä, argumenttien tarkoitteilla ei ole merkitystä hahmotuksen kannalta, vaan verbi itsessään valikoi, mitä argumentteja nostetaan huomion keskipisteeksi: *rob* (4a) korostaa **RYÖSTÄJÄÄ** ja **KOHDETTA**, kun taas *steal* (4b) **RYÖSTÄJÄÄ** ja **RYÖSTETTÄVÄÄ OBJEKTIA**.

Verbien ja konstruktioiden yhdistämistä ohjaa kuitenkin lähtökohtaisesti kolme sääntöä:

1. Semanttisten roolien on oltava yhdenmukaisia. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että AGENTTI-argumentin hahmottavassa konstruktiossa voi esiintyä vain verbi, joka hahmottaa osallistujakseen agenttiivisen toimijan. (Goldberg 1995: 50.)
2. Leksikaalisesti hahmotettujen sekä konstruktion hahmottamien roolien lukumäärän on täsmättävä. Tosin kolmesta leksikaalisesti hahmotetusta roolista yksi voi

sulautua yhteen konstruktion hahmottamatta jättämistä argumenteista. (Goldberg 1995: 50.)

3. Verbin ja konstruktion on luonnehdittava yhdenmukaista kielenulkoista tilannetta tai toimintaa (Goldberg 2010: 51).

Näitä sääntöjä voidaan havainnollistaa lauseella *Veturi veti kymmentä vaunua*. Tässä lauseessa ilmaistussa tilanteessa *veturi* on aktiivinen toimija, joka kohdistaa vetämiseksi kutsuttavaa toimintaa vaunuihin, joten sitä voidaan pitää agenttiivisena toimijana. Näin on siksi, että ilman veturin toimintaa koko ilmaistavaa tilannetta ei olisi olemassa.

Ensinnäkin ehto 1 täyttyy, sillä verbi *vetää* esiintyy tässä tapauksessa kausatiivikonstruktiossa (ks. Goldberg 1995: 3), joka hahmottaa juurikin AGENTTI- sekä PATIENTTI-argumentit. Ilmauksen myötä aktivoituvan vetämiskehyksen osallistajat *VETÄJÄ* ja *VEDETTÄVÄ* ovat siis semanttisesti yhdenmukaisia konstruktion hahmottamien roolien kanssa. Myös leksikaalisesti hahmotettujen roolien lukumäärä vastaa argumenttirakennekonstruktion argumenttien määrää, joten näin ollen myös kohta 2 täyttyy.

Kausatiivikonstruktion luonnehtima tilannetyyppi edellyttää myös, että agenttiivinen tarkoite kohdistaa voimaa tai vaikuttaa patientinomaiseen tarkoitteeseen. Koska vetäminen on nimenomaisesti tarkoitteen vaikuttamista toiseen, voidaan ehdon 3 katsoa täytyväksi. Esimerkkinä konstruktion ja verbin yhteensopimattomuudesta voitaisiin mainita toteutuma, jossa verbi *sataa* esiintyisi kausatiivikonstruktiossa. *sataa*-verbi luonnehtii epäagenttiivisiä, spontaaneja tapahtumia, joita tavataan ilmaista tilalauseilla, joten sen sovitaminen AGENTIN ja PATIENTIN argumenttirooleja vaativaan kausatiivikonstruktioon on hyvin poikkeuksellista. *sataa*-verbi esiintyykin kausatiivikonstruktiossa lähinnä silloin, kun AGENTTIA koodaa muodollinen subjekti (*Se satoi lumen eilen*), mutta kyse on jokseenkin epäproduktiivisesta toteutumatyypistä.

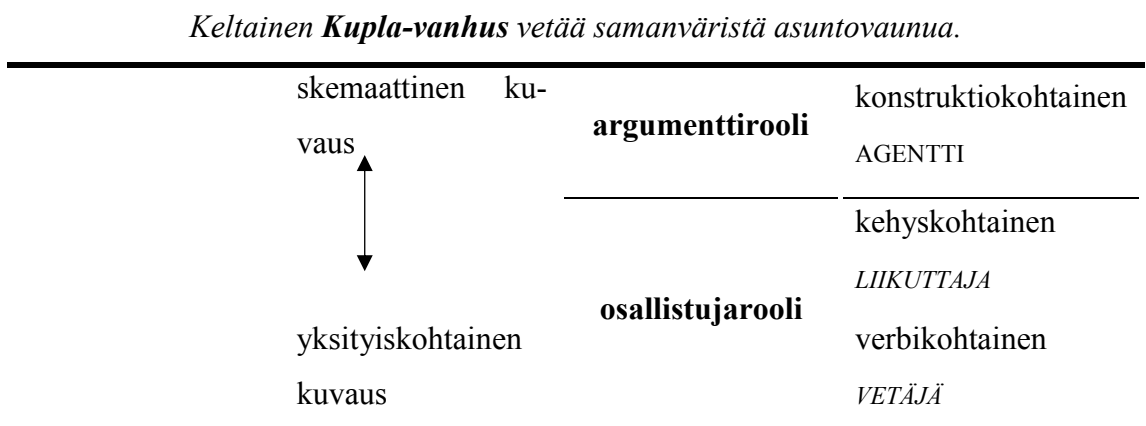
Ymmärrystä argumenttiroolien ja osallistujaroolien keskinäisistä suhteista sekä verbien ja argumenttirakennekonstruktioiden semantiikasta voidaan entisestään syventää esimerkillä (5).

(5) *Keltainen Kupla-vanhus vetää samanväristä asuntovaunua.*

Ymmärrämme ensyklopedisen tiedon perusteella lauseen kuvaavan tilannetta, jossa Volkswagen-henkilöauto liikuttaa asuntovaunua perässään. Toisin sanoen leksikaaliset elementit aktivoivat liikuttamiskehyksen, jossa AGENTTI (*keltainen Kupla-vanhus*) liikuttaa PATIENTTIA (*samanväristä asuntovaunua*) perässään. Tällöin argumenttiroolit spesifioituvat kehyksen suoman informaation valossa *LIKUTTAJAKSI* ja *LIKUTETTAVAKSI*.

Liikuttamisen tapa spesifioituu *vetää*-verbin aktivoitessa vetämiskehyksen, johon kuuluu paitsi tieto *VETÄJÄ*- ja *VEDETTÄVÄ*-rooleista myös tietoa liikkumisen tavasta. Tässä tapauksessa liikuttamisen tapa hahmottuu siten, että *VETÄJÄ* liikuttaa *VEDETTÄVÄÄ* mukanaan tai haluamaansa suuntaan, jolloin kykenemme muodostamaan kokonaistulkinnan kuvattavasta tilanteesta. Se, että verbi spesifioi skemaattisen argumenttirakennekonstruktion ilmaisemaa liikkumisen tapaa, voidaan nähdä yhtenä verbisemantiikan merkittävimmistä tehtävistä (Goldberg 2010: 53).

Kuten voimme havaita, osallistujaroolit ovat jokseenkin alisteisissa suhteissa argumenttirooleihin, joiden kuvausta niiden voidaan katsoa täsmentävän (Goldberg 1995: 43). Argumenttiroolien suhteutuminen spesifimpiin osallistujaroleihin voidaan esittää kuvion 1 mukaisella tavalla. Tällöin voidaan eritellä leksikaalisen komponentin *Kupla-vanhus* kuvaamista eri semanttisilla tasoilla.

KUVIO 1. Käsitteiden semanttinen rooli, argumenttirooli sekä osallistujarooli suhteutuminen toisiinsa.

Argumentti- ja osallistujaroolien käyttäminen auttaa ymmärtämään, millaisia verbejä argumenttirakennekonstruktioiden voidaan käyttää ja millaisia argumentteja niiden on mah-

dollista saada. Roolien tarkastelun myötä on mahdollista lopulta luoda näkemys siitä, millaisia tilannetyyppejä eri argumenttirakennekonstruktiot kykenevät ilmaisemaan. (Västi 2012: 48.)

2.2.2. Konstruktioiden polyseemisyydestä ja linkittymisestä

Konstruktioiden voidaan katsoa liittyvän osaksi joukkoa, jonka jäsenillä on yhteisiä ominaisuuksia. Tällöin konstruktiot linkittyvät toisiinsa yhteisten piirteiden kautta. Kognitiivisen konstruktiokieliopin näkökulmasta tällainen verkottuminen on perusteltavissa siten, että mikäli konstruktioiden rakenteilla on yhteisiä ominaisuuksia, on niillä oltava myös yhteisiä semanttisia ominaisuuksia. Tälle ajatukselle pohjaa käsite **konstruktionaalinen polysemia** (*constructional polysemy*). (Goldberg 1995: 31, 67.)

Luvussa 2.2. kerroin siitä, kuinka argumenttirakennekonstruktioiden ilmaisemat perustilannetyypit luovat perustan uusien tilanteiden käsitteistämiseksi ja uusien konstruktioiden luomiselle. Muita konstruktioita motivoivia rakenteita kutsutaan kognitiivisessa konstruktiokieliopissa **keskeiseksi merkitystyypeiksi** (*basic sense*, suomennos Jarno Raukko 2002), ja ne toimivat konstruktionaalisen polysemian kiintopisteinä, joiden kautta uusia kielenulkoisia ilmiöitä ja tilanteita käsitteistetään. Näin syntyy uusia merkitystyyppiejä, jotka ovat toisistaan erillisiä mutta jollain tavoilla toisiinsa liittyviä. (Goldberg 1995: 32, 70.) Keskeisille merkitystyypeille on niin ikään ominaista, että ne edustavat niihin linkittyvien merkitystyyppien joukossa keskeisintä, suhteellisesti spesifeintä sekä konkreettisinta merkitystä. Konstruktioiden polysemian ajatellaan myös olevan yhteydessä niihin verbiluokkiin, joiden edustajia konstruktiossa voidaan käyttää (Goldberg 1995: 31–39).

Konstruktioiden polysemiaa voidaan havainnollistaa Goldbergin tapaan englannin ditransitiivikonstruktiota tarkastelemalla. Goldberg kutsuu kyseistä konstruktiota ONNISTUNUT SIIRTO -konstruktioksi, ja sen keskeisin merkitys on [X CAUSES Y to MOVE Z], joka toteutuu esimerkiksi lauseessa *Pat pushed the piano into the room*. (Goldberg 31–39, 75–76.) Muita tämän keskeisen merkityksen kautta motivoituvia merkitystyyppiejä ovat esimerkiksi seuraavat:

(6) a. Conditions of satisfaction imply [X CAUSES Y to MOVE Z]

Pat ordered Chris into the room.

b. [X ENABLES Y to MOVE Z]

Pat allowed Chris into the room.

c. [X CAUSES Y not to MOVE from Z]

Pat locked Chris into the room.

d. [X HELPS Y to MOVE Z]

Pat assisted Chris into the room. (Goldberg 1995: 76.)

Kaikki edellä esitellyt konstruktiot (6a–d) ovat argumenteiltaan identtisiä, ja merkitystyyppien erot voidaan tulkita konstruktion liittyvän verbin semantiikasta johtuviksi, jolloin predikaatio muodostuu verbin ja konstruktion kombinaatiosta (Goldberg 2010: 39). Olennaista on kuitenkin se, että huolimatta kielenulkoisessa todellisuudessa havaittavasta tilanteiden erilaisuudesta (vertaa esim. Pat lukitsee Chrisin ulos huoneesta [c.], Pat päästää Chrisin sisään huoneeseen [b.]) ne kuitenkin käsitteistetään samalla tavalla: *SIIRTÄJÄ* (X) siirtää *SIIRRETTÄVÄN* (Y) *KOHTEESEEN*(Z).

2.3. Kehysesemantiikka

Kognitiivisen konstruktiokieliopin näkökulmasta ensyklopediseen ja pragmaattiseen tietoon viittaaminen on välttämätöntä merkityksestä puhuttaessa, sillä kielellistä ja kielenulkoista tietoa ei voida yksiselitteisesti erottaa toisistaan (Goldberg 1995: 25–27). Konstruktion tai sen argumenttien aktivoimaa ensyklopedisen ja pragmaattisen tiedon kokonaisuutta kutsutaan **semanttiseksi kehykseksi** (*semantic frame*) (Goldberg 1995: 25). Kehykset ovat nykytiedon valossa kulttuurikohtaisia kielenulkoisen tiedon muodostelmia, jotka sisältävät informaation tilanteista, jolloin puhutaan **tilannekehyksistä**, ilmiöistä ja niihin osallistuvien olioiden suhteista (Fried & Östman 2004: 42).

Kehyksiin tallentunut kielenulkoisen tieto auttaa kielenkäyttäjää ymmärtämään esimerkiksi, millaisia osallistujia kuvattavaan tilanteeseen kuuluu ja miten ne tyypillisesti roollittuvat. Ne siis muodostavat käsitteistyksen taustan (Fried & Östman 2004: 42). Esimerkiksi lause *Niilo osti Marilta puhelimen* aktivoi kaupankäynti-tilannekehysten, jonka

osallistujiksi mielletään ainakin *OSTAJA*, *MYYJÄ* sekä *TUOTE*. Kehyksien katsotaan sisältävän osallistujien lisäksi mitä tahansa kielennettävän tilanteen kannalta relevanttia kielenulkoista informaatiota, joka perustuu muun muassa kulttuuriseen tietoon, kokemukseen tai havaintoon (Fillmore 1977: 54). Kaupankäynti-kehyksessä tällaista tietoa voisi olla vaikkapa se, että kaupankäynnissä tuote vaihtaa omistajaa rahaa vastaan ja että ostotai myyntitapahtumaa edeltää yleensä hinnasta sopiminen.

Samaan kehykseen voi liittyä useita erilaisia verbejä, jolloin verbien nähdään viittavan saman kehyksen eri osarakenteisiin. Toisin sanoen ne hahmottavat eri osia esimerkiksi korostamalla tiettyä osallistujaa. (Goldberg 1995: 50–51.) Kaupankäynti-tilannekehyksen tapauksessa lauseiden *Niilo osti Marilta puhelimen* ja *Mari myi Niilolle puhelimen* verbit *osti* ja *myi* viittaavat saman tilannekehyksen eri osa-alueisiin siten, että toinen verbeistä (*osti*) nostaa *OSTAJAN* ja toinen (*myi*) *MYYJÄN* kuvattavan tilanteen keskeisimmäksi osallistujaksi. Tätä ilmiötä kutsutaan verbin argumenttiprominenssiksi. (Fried & Östman 2004: 44.)

vetää-verbi aktivoi väistämättä vetämiskehyksen, jolloin hyödynnämme *vetää*-verbin sisältävän ilmauksen tulkinnassa aina kyseisen kehyksen tietoa. Vetämiskehys sisältää muun muassa informaatiota siitä, minkälaiset tarkoitteet voivat harjoittaa vetämiseksi kutsuttavaa toimintaa, minkälaista liikettä se on ja niin edelleen. Vetämiskehyksen informaatiota hyödynnämme esimerkiksi lauseen *Äiti vetää lastaan pulkassa* tulkinnassa siten, että vaikka sitä ei ole lauseessa eksplikoitu, tiedämme, että äiti liikkuu lasta kuljettavan pulkan edellä ja että lapsi on tilanteessa varsin passiivinen osallistuja, joka ei osallistu suunnan määräämiseen millään tavalla.

Sama lause voi aktivoida kuitenkin useita eri kehyksiä. Leksikaalinen komponentti *pulkka* esimerkiksi aktivoi tulkinnan kannalta olennaisen kehyksen, jota voimme kutsua vaikka yleismaailmallisesti lumikehykseksi. Lumikehyksen tarjoaman tiedon valossa tiedämme, että pulkka liikkuu lumen muodostamaa alustaa pitkin, vaikka asiaa ei olekaan eksplikoitu. Kehyksen kulttuurisidonnaisuus on tässä tapauksessa korostainen, sillä pulkan vetämistä luonnehtivia ilmauksia on hankala käsittää, mikäli ei tunne lumen ja talviolosuhteissa liikkumisen konseptia.

2.4. Konstruktioiden ja verbien semantiikan rajankäynnistä

Argumenttirakennekonstruktiot ja verbit vuorovaikuttavat keskenään moninaisin tavoin. Yksi näkökulma konstruktioiden ja verbien semantiikan yhteenkietoutumiseen on se, että verbit elaboroivat ja täsmentävät konstruktion luonnehtimia merkityksiä ja tilanteita (Goldberg 1995: 59–66; 2010: 53). Verbisemantiikan voidaan siis ajatella ohjailevan tulkintaamme konstruktion kuvaamasta tilanteesta.

Tutkimukseni kannalta merkittävä näkökulma on se, miten eri konstruktiot muokkaavat saman verbin tulkintaa ja muuttavat sen merkitystä. Hypoteesini mukaan se, että ymmärrämme *vetää*-predikaatioiden eroavan merkityksiltään toisistaan, johtuu *vetää*-verbin esiintymisestä eri konstruktioissa. Siinä missä kognitiivinen kielioppi selittää predikaation olevan merkityksellisen yksikön täsmällinen merkitys esiintymiskontekstissaan, kognitiivinen konstruktiokielioppi nähdäkseni täydentää tätä näkemystä määrittelemällä kontekstin konstruktioksi ja tilannekehyykseksi. Näen tämän ajatuksen olevan perusta konstruktivistien väitteelle, jonka mukaan polysemian perimmäinen syy on konstruktioiden ja verbien vuorovaikutuksessa. Kognitiivinen konstruktiokielioppi määrittelee siis predikaation konstruktion ja verbin merkitykselliseksi toteutumaksi. (Goldberg 2010: 39.)

Lähtökohta verbin ja konstruktion yhteenliittymiselle on se, että niiden on luonnehdittava samankaltaista tilannetyyppejä ja siten niiden on muodostettava yhtenäinen kehys (Goldberg 2010: 39). Näin ollen esimerkiksi SIIRTÄÄ-konstruktio ja *vetää*-verbi voivat muodostaa yhdessä toteutumia, sillä paitsi SIIRTÄÄ-konstruktioilla myös *vetää*-verbillä voidaan mieltää olevan ominaisuuksia, jotka viittaavat tarkoitteiden siirtämiseen. Goldberg (2010: 39) kuitenkin täsmentää, että verbit voivat kuvata myös konstruktion luonnehtiman tilanteen osatapahtumia, tekemisen tapaa tai sen tulosta. Tulos ja tapa luonnehtivat eri asiantiloja sikäli, että tulokseen toisin kuin tapaan liittyy aina mitattava muutos (Levin & Rappaport Hovav 2006: 2). Kuitenkin Goldbergin (2010: 48) huomio siitä, että tapaa luonnehtivat verbit voivat joissakin konstruktioissa kuvata myös mitattavaa, esimerkiksi spatiaalista, muutosta, on tutkielmani kannalta olennainen, ja juuri tämän huomion oletan selittävän sen, miksi *vetää* voi eri konstruktioissa luonnehtia sekä tapaa että tulosta.

Erityisesti huomio verbeistä tekemisen tapaa luonnehtivina yksiköinä tekee konstruktioiden ja verbien yhteenliittymistä sanelevista lainalaisuuksista hyvin väljiä, sillä vastoin

edellä mainittua siirtämisesimerkkiä verbillä ei välttämättä tarvitse olla siirtämistä luonnehtivia ominaisuuksia. Sen sijaan verbi muodostaa konstruktion kanssa yhtenäisen kehyksen luonnehtimalla sitä tapaa, jolla konstruktion ilmaisema siirto tapahtuu. Kaiken kaikkiaan toteutumien muodostaminen voi olla hyvinkin produktiivista ja sitä sanelevat säännöt hyvin häilyvärajaisia (Goldberg 2010: 57).

Konstruktion ja leksikaalisen aineksen aktivoimat kehykset voivat olla hyvin yleismaailmallisia, kuten yllä mainittu siirtämiskehys, jolloin elaboraatioissa voidaan käyttää suurta joukkoa erilaisia siirtämistapahtumia luonnehtivia verbejä. Toisaalta kehykset voivat olla hyvin spesifejä, jolloin käytettävien verbien joukko on huomattavasti rajatumpi. (Goldberg 2010: 41.) Luvussa 3.2.2. esimerkiksi käsitelen urheilukehyksen aktivoivia siirtämistapahtumien luonnehdintoja, jotka korostavat siirtämiseen johtavan teon intensiteettiä. Spesifiin ja teon luonnetta tarkoin kuvailevaan toteutumaan liitettävän verbin tulee tällöin luonnehtia siirtämistä, joka on intensiivistä ja ponnistelua vaativaa. Tämä rajaus karsii käytettävien verbien joukosta muiden muassa sellaiset rauhallista ja hitaahkoa liikkettä luonnehtivat verbit kuin *raahata* ja *laahata*.

Osatapahtuman käsite on viitekehykseni kannalta olennainen. Osatapahtumalla tarkoitetaan sellaisia tapahtumia, joista verbin, konstruktion tai toteutuman luonnehtima kokonainen tapahtuma muodostuu ja jotka muodostavat katkeamattoman kausaalisen jatkumon leikkaamatta toisiaan temporaalisesti (Goldberg 2010: 42). Esimerkiksi siirtämistapahtumassa voidaan ajatella olevan kyse ottamisen ja laittamisen osatapahtumista, joista siirtämiseksi ymmärrettävä kokonaisuus muodostuu (ks. luku 3.2.1.).

Niin ikään olosuhteiden luominen toteutuman kuvaaman tapahtuman toteutumiselle voidaan mieltää osatapahtumaksi (Goldberg 2010: 55). Juuri tästä on kyse esimerkiksi sellaisissa antamistapahtumaa kuvaavien toteutumien tapauksessa, joissa verbi luonnehtii valmistamista. Esimerkiksi lauseessa *Liisa leipoi Juusolle kakun* Liisan (*ANTAJAN*) suorittama leipominen luonnehtii osatapahtumaa, jonka seurauksena kakku (*ANNETTAVA*) manifestoituu ja on siten annettavissa Juusolle (*VASTAANOTTAJA*). Ilman leipomista ei siis olisi *ANNETTAVAA* eikä siten antamistapahtumaa. Luvussa 3.3. käsitelen *vetää*-verbin esiintymistä *ANTAA*-konstruktiossa. Kyseisessä konstruktiossa *vetää* kuvaa edellä käsitellyn leipomisen tapaan toimintaa, jonka seurauksena *ANNETTAVA* manifestoituu ja on vasta sen jälkeen annettavissa.

3. ANALYYSI

Tässä luvussa analysoin koostamaani aineistoa, jonka olen jakanut kuuteen pääkategoriaan. Kategorisoinnin peruseriaatteena on argumenttirakennekonstruktioiden perustuva jaottelu, ja käsittelen jokaista pääkategoriaa – ja näin ollen konstruktiota – omassa alaluvussa. Pääluvussa 4 vedän yhteen analyysini keskeisiä tuloksia sekä laadullisesta että määrällisestä näkökulmasta.

Pääkategoriat olen jakanut alakategorioihin tilannetyyppien ja -kehysten mukaan. Toisin sanoen jaottelun perustan voidaan sanoa olevan semanttinen. Samankin argumenttirakennekonstruktion elaboraatiot eli verbin, osallistujien sekä konstruktion muodostamat predikaatiot eroavat semanttisesti siinä määrin toisistaan, että niitä on luontevinta käsitellä yksitellen omilla alaluvuillaan.

Korostan vielä analyysini aluksi viitekehykseeni sisältyvää terminologista linjausta sekaannuksien välttämiseksi: **liikuttaminen** eli liikuttamiskehyksessä tapahtuva agenttiivisen osallistujan patientinomaiseen osallistujan kohdistama toiminta, on viitekehysesäni päämäärätöntä toimintaa. Tällä tarkoitan sitä, että konstruktion argumenttirakenne ei ota kantaa liikkeen tai liikuttamisen spatiaalisiin ulottuvuuksiin. Tällöin konstruktio itsessään ei sisällä esimerkiksi sellaisia spatiaalisia ulottuvuuksia luonnehtivia argumentteja kuin LÄHDE tai KOHDE. (Ks. luku 3.1. Kausatiivikonstruktio ja sen elaboraatiot).

Siirtämisen puolestaan määrittelen toiminnaksi, jonka spatiaaliset ulottuvuudet määritellään argumenttirakennekonstruktion tasolla. Näin ollen siirtämistilannetyyppiin liittyvät olennaisesti konstruktion hahmottamat LÄHDE- ja KOHDE-argumentit. Tällaisia SIIRTÄÄ-konstruktiota käsittelen luvussa 3.2.

3.1. Kausatiivikonstruktio ja sen elaboraatiot

Kausatiivikonstruktio hahmottaa argumentteikseen AGENTIN ja PATIENTIN, ja sillä kuvataan tilannetyyppejä, joissa AGENTIN luonnehtima tarkoite vaikuttaa PATIENTIN luonnehtimaan tarkoitteeseen jotenkin. Toisin sanoen HRS kausatiivikonstruktion taustalla voisi

olla ”jokin tekee jollekin jotain”. Tämän vaikuttamisen ja vuorovaikuttamisen laadun lopulta spesifioi kehyksen ja verbin semantiikasta saatava tieto. *vetää*-verbin tapauksessa kyse voisi olla esimerkiksi siitä, että AGENTTI liikuttaa PATIENTTIA. Koska konstruktio-naalisesti hahmotetaan vain AGENTTI ja PATIENTTI, kaikkia muita toteutumien osallistujia voidaan pitää vain täsmentävinä määritteinä eikä suinkaan pakollisina täydennyksinä.

3.1.1. Kehyksen implikoima liike

Kehyksen implikoimalla liikkeellä viitataan siihen, että tässä luvussa käsiteltävien toteutumien tulkitseminen liiketapahtumien kuvauksiksi syntyy verbin ja kehyksen semantiikasta. Toteutumien muodostamiseen osallistuva kausatiivikonstruktio sen sijaan ei sanele lainkaan sitä, minkälaista AGENTIN PATIENTTIIN osoittama toiminta on kielenulkoisessa todellisuudessa. Konstruktion ei voi siis ymmärtää eksplikoivan liikettä missään muodossa.

Tämän kategorian tapauksessa kausatiivikonstruktio osoittaa sen, että kuvatussa tilanteissa agenttiivinen osallistuja vaikuttaa tavalla tai toisella passiiviseen, AGENTIN vaikutusvallassa olevaan osallistujaan. Tämä konstruktion informaatio spesifioituu tietynlaiseksi liikkeeksi tai liikuttamiseksi vasta leksikaalisen semantiikan liittyessä osaksi toteutumaa. Katsomalla esimerkkejä (7)–(10) käsitämme ensyklopedisen tiedon nojalla kyseisten lauseiden luonnehtivan liikuttamistapahtumia.

(7) *Keltainen Kupla-vanhus vetää samanväristä asuntovaunua.*

(8) *Kokeessa hevoset vetivät kuormaa 10 metrin mittaisina portaina.*

(9) *Pia Sundstedt veti porukkaa perässään kisan puolivälin paikkeilla.*

(10) *Talouspolitiikan neloset vetävät vankkureita.*

Ymmärrämme, että kuvatuissa tilanteissa *keltainen Kupla-vanhus*, *hevoset*, *Pia Sundstedt* ja *talouspolitiikan neloset* liikuttavat *asuntovaunua*, *kuormaa*, *porukkaa* ja *vankkureita* perässään haluamaansa suuntaan, mitä esimerkissä (9) eksplikoitu määrite *perässään* erityisesti korostaa. Huomionarvoista on kuitenkin se, ettei määritettä *perässään* voida pitää konstruktion hahmottamana argumenttina, sillä toteutuma on sen kanssa ja ilman sitä täysin kuranttia kielenkäyttöä, mitä käsitelen enemmän myöhemmin tässä alaluvussa. Kyse

on siis liikuttamistapahtumasta, jossa jokin liikuttaa jotain eli aiheuttaa jonkin liikkeen kohti täsmentämätöntä suuntaa. Käsiteltävässä kategoriassa kyseessä on konkreettinen, aistein havaittava liike tai konkreettisen liikkeen kautta käsitteistettävä metafora.

Liikuttamiskehyksen osallistujia voisi kutsua *LIKUTTAJAKSI* ja *LIKUTETTAVAKSI*. Osallistujaroolit suhteutuvat kausatiivikonstruktion argumentteihin siten, että *LIKUTTAJA* on tilanteessa kiistattomasti agenttiivinen, kun taas *LIKUTETTAVA* on patientinomainen, jolloin sillä ei ole juurikaan valtaa vastustaa saati estää *LIKUTTAJAN* siihen kohdistamaa toimintaa. Liikuttamiskehykseen liittyvän tiedon perusteella ymmärrämme myös, että *LIKUTTAJA* on kaikissa edellä mainituissa esimerkeissä myös itse liikkeessä. Näin ollen sen ominaisuuksiin voidaan siis lukea kyky liikkeeseen, johon se tempaisee mukaan myös *LIKUTETTAVAN*, jolla niin ikään on kyky liikkua. Muutoinhan liikuttamistapahtumaa ei tapahtuisi lainkaan.

Verbin ja konstruktion muodostamassa predikaatiossa verbin roolia voisi luonnehtia spesifioivaksi. Kielenulkoisen tilanteen mahdolliset mitattavat tulokset eivät eksplikoidu ilmausten rakenteissa, joten verbin voisi luonnehtia kuvaavan pikemminkin liikuttamisen tapaa ja sitä, miten tilanteen osallistujat toisiinsa suhteutuvat: esimerkiksi siten, että kehystä saatavan informaation perusteella ymmärrämme *VETÄJÄN* kulkevan *VEDETTÄVÄN* edellä. *vetää*-verbin käyttö tällaisessa konstruktiossa aktivoi siis vetämiskehyksen, jolloin *LIKUTTAJA* ikään kuin jalostuu *VETÄJÄKSI* ja *LIKUTETTAVA* *VEDETTÄVÄKSI* (ks. kuvio 2).

		<i>Pia Sundstedt</i>	<i>veti</i>	<i>porukkaa</i>	<i>perässään</i>
argumenttirooli		AGENTTI	V	PATIENTTI	
osallistujarooli	kehyskohtainen	<i>LIKUTTAJA</i>	<i>liikuttaa</i>	<i>LIKUTETTAVA</i>	adjunkti
	verbi-kohtainen	<i>VETÄJÄ</i>	<i>vetää</i>	<i>VEDETTÄVÄ</i>	adjunkti
syntaktinen kuvaus		SUBJ	V	OBJ	ADVLI

KUVIO 2. Lauseen *Pia Sundstedt veti porukkaa perässään* semanttiset roolit eriteltyinä argumentti- ja osallistujaroolitasoilla. Nuoli osoittaa suuntaa skemaattisesta kuvauksesta kohti yksityiskohtaista kuvausta.

Kuten todettua, liikuttamiskehys käy yksiin argumenttirakennekonstruktion piirteiden kanssa. Vetäminen on niin ikään liikuttamistapahtuma, joten myös kyseinen verbi sopii muottiin. Liikuttamiskehys spesifioi osallistujien välisen vuorovaikuttamisen liikuttamiseksi, verbi puolestaan vetämiseksi, jolloin tulkintaan liitetään kaikki vetämistapahtumaan liittyvä ensyklopedinen tieto, jota on esimerkiksi tieto siitä, että vetäminen tapahtuu yleensä *VETÄJÄN* haluamaan suuntaan tai tätä itseään kohti ja että *VEDETTÄVÄ* liikkuu haluttuun suuntaan tai *VETÄJÄN* mukana voimatta vastustaa.

Adjunktein vetämiskehyksestä voidaan nostaa esiin tilanteen kuvausta täsmentävää tietoa. Näin toimii muun muassa esimerkin (9) *perässään*-komponentti, joka asettaa tilanteen osallistujat spatiaaliseen kontekstiin ja suhteuttaa ne toisiinsa nähden. Vetämiskehyksen tarjoaman informaation kautta kuitenkin tiedämme, että myös esimerkeissä (7), (8) ja (10) on kyse siitä, että vetäjä kuljettaa vedettävää perässään, vaikka asia onkin eksplikoitu ainoastaan esimerkissä (9). Toisin sanoen muissa esimerkeissä kyseinen tieto on jätetty kehykseen, kun taas esimerkissä yhdeksän sitä korostetaan. Huomaamme kuitenkin, että jokainen esitellyistä esimerkeistä edustaa kuranttia kielenkäyttöä eksplikoitiin tämä osallistujien asemoitumista ilmaiseva leksikaalinen komponentti tai ei, joten kyse on adjunktista.

Se, ettei *perässään*-komponentin eksplikoimisella tai eksplikoimatta jättämisellä ole ilmauksen toimivuuden kannalta merkitystä, on seurausta siitä, ettei kausatiivikonstruktio ota itsessään kantaa spatiaalisiin ulottuvuuksiin. Tapahtuman keskiössä ovat siis vain ja ainoastaan AGENTTI, PATIENTTI sekä näiden välinen, verbillä luonnehdittava vuorovaikutus. Näin ollen *perässään* luonnehtii osallistujan sijaan pikemminkin tapahtuman taustaa.

(11) *Vienti veti viime vuonnakin Suomen talouden kasvua.*

Aineistossa omanlaisensa joukon muodostavat esimerkin (11) kaltaiset tapaukset, joissa esiintyvät tarkoitteet eivät sinällään edusta *VETÄJÄN* ja *VEDETTÄVÄN* piirteitä. *Vienti* ja *kasvu* ovat abstrakteja entiteettejä, joilla fyysisen ulottuvuuden puuttumisen vuoksi ei ole tosiasiallista kykyä liikkeeseen eikä siten muiden esimerkkien luonnehtimaan vetämistapahtumaan. Nähdäkseni kuitenkin esimerkin (11) kaltaisissa ilmauksissa abstraktit asian-tilat käsitteistetään helpommin ymmärrettävän, konkreettisen liikuttamistapahtuman kautta. Näin ollen *vient*i käsitteistetään aktiiviseksi *VETÄJÄKSI*, joka liikuttaa passiivista

VEDETTÄVÄÄ, kasvua, eteenpäin eli mahdollisesti kohti edistystä ja kehitystä aivan kuten *hevokset vetävät kuormaa* haluamaansa suuntaan.

3.1.2. Johtamiskehys

Aineistossani yksi taajimmin ilmenneistä *vetää*-verbin predikaatioista on tapaus, joka voidaan käyttöyhteydessään tulkita johtamiseksi, ohjaamiseksi tai muuksi vastaavaksi toiminnaksi. Tässä toiminnassa jonkinlaisessa auktoriteettisuhteessa oleva osallistuja vaikuttaa toiseen osallistujaan. Tällaisesta toiminnasta on kyse esimerkeissä (12)–(15).

(12) *Nelivuotista hanketta veti maa- ja metsätaloustieteiden tohtori Jari Parviainen.*

(13) *Lisäksi puheenjohtaja vetää erilaisia yleiskokouksen alaisia työryhmiä.*

(14) *Miesjaoston sihteeri Jouni Kempe kertoo, että palkittavat miesaktivistit ovat vetäneet isäryhmiä neuvolassa.*

(15) *Saarikangas veti telakoiden vahvimpana ostajaehdokkaana pidettyä ryhmää.*

Esimerkeistä nähtävällä tavalla reaali maailmassa staattinen tila käsitteistetään siis dynaamisena, ja kyse onkin abstraktisesta liikkeestä. Kyseisessä käsitteistyksessä ryhmästä, instituutiosta tai kollektiivista vastuussa olevan tai sitä johtavan tarkoitteen hahmotetaan vetävän niitä tarkemmin määrittelemättömään suuntaan. Vetämiskehykseen kuuluu tieto siitä, että *vetää* ilmaisee paitsi spatiaalista muutosta myös liikkeen tapaa sikäli, että se määrittelee sen, minkälaisessa vuorovaikutussuhteessa agenttiivinen ja patientinomainen tarkoite keskenään ovat. Luontevin tulkinta esimerkkien (12)–(15) tapauksissa olisikin, että patientinomainen tarkoite liikkuu agenttiivisen tarkoitteen määräämään suuntaan näennäisen päämäärättömästi eli agenttiivinen tarkoite aiheuttaa tämän liikkeen.

Esimerkkien (12)–(15) tulkinta kielenulkoisesta tilanteesta on samankaltainen kuin edellisessä alaluvussa esitellyissä tapauksissa. Kausatiivikonstruktion sanelemaan tapaan AGENTTI vaikuttaa PATIENTTIIN tavalla, joka spesifioituu liikuttamiskehyksessä liikuttamiseksi ja verbisemantiikan myötä lopulta vetämiseksi. Kyseiset argumenttiroolit ovat

myös ainoat konstruktion hahmottamat. Kyseessä onkin konkreettisen liikkeen avulla käsitteistettävä metafora, joka luonnehtii abstraktia vuorovaikutusta.

Verbikohtaisesti määriteltyinä konstruktion osallistujia voitaisiin luonnehtia *VETÄJÄKSI* ja *VEDETTÄVÄKSI*, mutta nähdäkseni kyseisten virkkeiden tulkinnan kannalta vetämiskehys itsessään ei ole riittävä. Vetämiskehys toki määrittelee agenttiivisen ja patientinomaisen tarkoitteen välisen vuorovaikutuksen luonteen, mutta se, että tulkitsemme liikkeen metaforiseksi, kumpuaa jostain muualta. Nähdäkseni osallistujaroolit piirteineen ovat tämän tulkinnan spesifioinnin keskiössä.

Esimerkkien (12)–(15) leksikaalisten elementtien voidaan nähdä aktivoivan kehysten, jonka tarjoaman tiedon turvin ymmärrämme, ettei *puheenjohtaja* konkreettisesti vedä *yleiskokouksen alaisia työryhmiä* perässään, vaan on pikemminkin näiden työryhmien johdossa. Kutsun tätä kehystä johtamiskehykseksi. Johtamiskehykseen kuuluu tieto siitä, että projekteilla, työryhmillä ja erilaisilla kollektiiveilla on vastuuhenkilönsä, joka pystyy määräysvallallaan vaikuttamaan niiden toimintaan. Kehyskohtaisista osallistujista puhuttaessa olisikin luontevaa viitata *JOHTAJAAN* ja *JOHDETTAVAAN* (ks. kuvio 3 seuraavalla sivulla).

Kausatiivikonstruktion ja *vetää*-verbin muodostama predikaatio viittaa johtamistapahtumaan tietyin reunaehdoin. Ensinnäkin *JOHTAJAN* on oltava ihmistarkoitteinen tai ihmisistä koostuvaan kollektiiviin tai instituutioon viittaava (*Saarikangas, palkittavat miesaktivistit*) osallistuja. Toisin sanoen tarkoitteella täytyy olla riittävät kognitiiviset kyvyt johtamiseksi mielletävän vuorovaikutuksen harjoittamiseksi.

Tulkinta saisikin varsin absurdeja piirteitä, mikäli *JOHTAJA* ei viittaisi ihmiseen: *?Hevonen vetää erilaisia yleiskokouksen alaisia ryhmiä*. Sama vaatimus pätee niin ikään *JOHDETTAVAAN*, jonka tulee niin ikään olla piirteiltään ihmistarkoitteinen, ihmisten muodostama kollektiivi tai instituutio (*isäryhmiä, työryhmiä*). Instituutio kattaa niin ikään ihmisten ylläpitämät prosessit, kuten *hanketta*, jonka toimintaan ja etenemiseen *JOHTAJALLA* on vaikutusvaltaa.

		<i>Puheenjohtaja</i>	<i>vetää</i>	<i>erilaisia yleiskokouksen alaisia työryhmiä</i>
argumenttirooli		AGENTTI	V	PATIENTTI
osallistujarooli	kehyskohtainen	<i>JOHTAJA</i>	<i>johtaa</i>	<i>JOHDETTAVA</i>
	verbi-kohtainen	<i>VETÄJÄ</i>	<i>vetää</i>	<i>VEDETTÄVÄ</i>
syntaktinen kuvaus		SUBJ	V	OBJ

KUVIO 3. Lauseen *Puheenjohtaja vetää erilaisia yleiskokouksen alaisia työryhmiä* semanttiset roolit eriteltyinä argumentti- ja osallistujaroolitasoilla. Nuoli osoittaa suunnan skemaattisesta kuvauksesta kohti yksityiskohtaista kuvausta.

Tulkinta muuttuu merkittävästi, mikäli patientinomainen osallistuja viittaa sellaiseen tarkoitteeseen, joka on kykenemätön kommunikatiiviseen vuorovaikutukseen, kuten tapauksissa *Saarikangas veti kärryjä* sekä *Puheenjohtaja vetää roolia*. Kuten saatamme huomata, edellä mainitut esimerkit ovat täysin kuranttia kieltä, mutta niiden luonnehtima kielenkoinen tilanne on luonteeltaan täysin erilainen kuin esimerkeissä (12)–(15).

Mielenkiintoinen havainto on myös se, minkälaisilla verbeillä *vetää* on kuvatuissa ilmauksissa mahdollista korvata. Esimerkiksi autoritääristä, kommunikatiivista vuorovaikutusta luonnehtivat verbit sopivat verbin *vetää* paikalle: *Lisäksi puheenjohtaja johtaa erilaisia yleiskokouksen alaisia työryhmiä* ja *Miesjaoston sihteeri Jouni Kempe kertoo, että palkittavat miesaktivistit ovat ohjanneet isäryhmiä neuvolassa*. Sen sijaan dynaamiset, samankaltaista liikettä *vetää*-verbin kanssa luonnehtivat verbit vääristävät tulkintaa: *?Lisäksi puheenjohtaja raahaa erilaisia yleiskokouksen alaisia työryhmiä* ja *?Palkittavat miesaktivistit ovat kiskoneet isäryhmiä neuvolassa*.

Edellä käsitellyistä *JOHTAJAN* ja *JOHDETTAVAN* roolien luonteista voimme huomata, että johtamiseksi tai vastuussa olemiseksi tulkittava *vetää*-predikaatio voi muodostua vain hyvin tarkasti määriteltyjen osallistujaroolien kanssa. Mikäli esimerkiksi *AGENTTINA* on kommunikatiiviseen vuorovaikutukseen kykenemätön *hevonen*, ei kyse ole enää *JOHTAJASTA* eikä ilmauksessa ole kyse enää johtamistapahtumasta. Toisin sanoen ilmaus on joko täysin järjetön tai kyseessä on jokin muu *vetää*-verbin predikaatio.

Leksikaalisten elementtien aktivoima johtamiskehys määrittelee siis kielennettävä tapahtuman johtamistapahtumaksi. Kehys määrittelee myös sen, minkälaisia verbejä johtamistapahtuman luonnehtimisessa voidaan käyttää. *Raahata* ja *kiskoa* käsittävät samanlaisia ominaisuuksia kuin *vetää*, mutta johtamiskehys ei salli niiden käyttöä johtamistapahtuman luonnehdinnassa. Kehys niin ikään asettaa puitteet sille, minkälaisia ominaisuuksia *JOHTAJAN* ja *JOHDETTAVAN* osallistujarooleilta vaaditaan. (Goldberg 2010: 41.)

3.1.3. Ottamiskehys ja omistajuuden siirto

vetää-predikaatioiden joukosta aineistossa esiin nousee merkitystyyppi, jossa voidaan käsitellä olevan kyse jonkin asian ottamisesta tai omistukseensa siirtämisestä. Kyseiset tapaukset ilmenevät kausatiivikonstruktion elaboraatioissa, jolloin ainoat konstruktion hahmottamat osallistajat ovat AGENTTI ja PATIENTTI. Tällaisista toteutumista on kyse esimerkeissä (16)–(20).

(16) *Pienistä kunnista veti 3 000 markan pääpalkinnon Sauvo.*

(17) *Kaamosmasennuksen hoitajat vetävät hyviä palkkioita.*

(18) *Yliopisto- ja korkeakoulupaikkakunnat vetävät rahat.*

(19) *Ravintola Päämaja veti pisteet juomavalikoimallaan.*

(20) *Ääniharavat vetivät ääniä tasaisesti uudessa Mikkelissä.*

Esimerkeissä on kyse siitä, että agenttiivinen osallistuja, esimerkiksi *Sauvo* ja *kaamosmasennuksen hoitajat*, ottavat patientinomaisen osallistujan, kuten *3 000 markan pääpalkinnon* tai *hyviä palkkioita*, omistajuuden itselleen. Esimerkit luonnehtivat abstraktista liikettä, joka käsitteistetään konkreettisen liikkeen keinoin, sillä kielenulkoisessa todellisuudessa minkäänlaista liikettä ei tapahdu. Toisin sanoen AGENTTI ottaa PATIENTIN haltuunsa, ja kausatiivikonstruktion eksplikoima osallistujien välinen vuorovaikutus spesifoidaan liikuttamiseksi. Kyseisessä käsitteistyksessä siis spatiaalisella siirrolla, liikuttamisella, koodataan omistajuuden siirtoa, joka on maailman kielissä sangen yleinen semanttinen laajentuma konkreettisesta liikkeestä kohti abstraktista (Goldberg 1995: 90).

Kyseessä on ottamistapahtuma, jossa osallistujina ovat *OTTAJA* ja *OTETTAVA* (ks. kuvio 4). Ottamistapahtumassa *OTTAJA* käsitteistetään kykeneväksi siirtämään *OTETTAVA* itsensä

suuntaan tai itselleen. Ottamiskehyksestä nostetaan siis esiin se, että jokin entiteetti vastaanottaa jonkin toisen entiteetin omistajuuden, mikä ei vaadi osallistujilta kykyä tosiasialliseen liikkeeseen, vaikka esimerkeissä toteutuva käsitteistys motivoituukin konkreettisen liikkeen kautta. Tällaisia konkreettiseen liikkeeseen kykeneviä kehollisia olioita ovat edellisissä esimerkeissä vain *kaamosmasennuksen hoitajat* sekä *ääniharavat*. Aineiston perusteella *OTETTAVA* voi olla olio, jonka omistamisen tiedämme ensyklopedisen tiedon perusteella mahdolliseksi, kuten *rahat* ja *3000 markan pääpalkinnon*. Ottamiskehyksestä saatavan tiedon nojalla tiedämme myös tällaisten olioiden omistajuuden voivan vaihtua.

		<i>Yliopisto- ja korkeakoulupaikkakunnat</i>	<i>vetävät</i>	<i>rahat</i>
	argumenttirooli	AGENTTI	V	PATIENTTI
osallistujarooli	kehyskohtainen	<i>OTTAJA</i>	<i>ottaa</i>	<i>OTETTAVA</i>
	verbi-kohtainen	<i>VETÄJÄ</i>	<i>vetää</i>	<i>VEDETTÄVÄ</i>
	syntaktinen kuvaus	SUBJ	V	OBJ

KUVIO 4. Lauseen *Yliopisto- ja korkeakoulupaikkakunnat vetävät rahat* semanttiset roolit eriteltyinä argumentti- ja osallistujaroolitasoilla.

Edes konkreettisesta liikkeestä motivoituvien kiteytymien *vetää pidempi/lyhyempi korsi* tai *vetää vesiperä*⁴ tapauksessa olennaista ei ole *korren* tai *vesiperän* liikuttaminen vaan pikemminkin haltuunsa saaminen, joka on ymmärrettävissä toiminnan – eli vetämisen – tulokseksi. *Etsijät* siis saivat haltuunsa *vesiperän*, ja *jousimetsästäjä* puolestaan *lyhyemmän korren*, millä fraasit luonnehtivat joko onnistumista tai epäonnistumista.

(21) *Sensaatioiden etsijät vetivät kuitenkin vesiperän.*

(22) *Metsästys tapahtuu riistan ehdoilla ja jousimetsästäjä vetää useimmiten lyhyemmän korren.*

Ottamistapahtumien keskiössä on omistajuuden siirto. Näin ollen niitä luonnehtivissa esimerkeissä (16)–(22) *vetää* on mahdollista korvata verbeillä, jotka kuvaavat juuri omistajuuden vaihtumista. Esimerkiksi *saada* (*Ääniharavat saivat ääniä tasaisesti*), *napata*

⁴ Kalattomaksi jäänyt nuotta (KS 2018 s.v. *vesiperä*).

(?Etsijät nappasivat vesiperän) tai kahmia (Ravintola Päämaja kahmii pisteet juomavaliomallaan) ovat näissä tapauksissa mahdollisia verbivalintoja.

vetää-verbin esiintyminen ottamiskehyksen elaboroimissa kausatiivikonstruktioissa selittyy nähdäkseni sillä, että *vetää* luonnehtii itseensä päin tapahtuvaa liikettä, millaista ottaminen konkreettisimmillaan on. *VETÄJÄ* siis liikuttaa *VEDETTÄVÄÄ* itseensä päin, jolloin vetämiskehys täsmentää ottamiskehyksen luonnehtimaa omistajuuden siirtymisen tapaa eli sitä, minkälaisen toiminnan seurauksena jokin tulee jonkin omistamaksi (Goldberg 2010: 53). Koska *OTTAJAN* ja *OTETTAVAN* rooleille asetetut kriteerit ovat sangen väljät (kyky ottaa omistukseen tai tulla omistetuksi), on luovassa kielenkäytössä mahdollista käyttää sellaisia dynaamisia verbejä, jotka luonnehtivat omistukseen siirtämisen tapaa nimenomaan konkreettisen, itseensä päin tapahtuvan liikkeen keinoin: esimerkiksi *Kaamosmasennuksen kiskovat hyviä palkkioita ja Sauvo kauhoi 3 000 markan pääpalkinnon*.

3.1.4. Suorittamiskehys

Runsaslukuinen joukko aineistoni esiintymiä elaboroi kausatiivikonstruktiota siten, että kielennettävässä tilanteessa voidaan ymmärtää olevan kyse valmistamistapahtumasta. HRS on täten ”joku valmistaa jotain”. Lähemmin tarkasteltuna kyse ei ole valmistamisesta siinä mielessä, jossa esimerkiksi kakku tehdään olemassa olevaksi, vaan pikemminkin siitä, että tällöin olemassa olevaksi tehdään leivonnaksi kutsuttava suorite. Esimerkeistä (23)–(25) voimme nähdä, että *PATIENTIN* argumenttiroolissa oleva suoritus syntyy *AGENTIN* roolissa olevan osallistujan aktiivisuuden seurauksena ja on siten tämän toiminnan tulos.

(23) *Eilen vedettiin Pekon kanssa 20 kilometrin lenkki.*

(24) *Seitsemän minuuttia myöhemmin Hämäläinen veti terävän lämärin.*

(25) *Janne veti koekuvauksissa Fiilaten ja höyläten, se oli niin valmista kamaa, ettei muuta enää tarvittu.*

Pekko ja esimerkin (23) puhuja siis tekevät *20 kilometrin lenkin*, jota ei ennen näiden kahden toimintaa ollut olemassa ja joka kuvaa sitä suoritusta, jonka puhuja tovereineen

saa aikaan. Samoin *terävä lämäri*, siis lyöntilaukaus, on seurausta *Hämäläisen* toiminnasta. Maailmantiedon perusteella tiedämme, että laulu *Fiilaten ja höyläten* on olemassa ikään kuin tallennettuna kulttuuriseen muistiin, mutta taustana olevassa *koekuvauksissa* kyseinen lauluakti tulee olemassa olevaksi vasta *Jannen* esitettyä sen.

Voidaan sanoa, että kyseessä on suorittamiskehys, jossa AGENTTI spesifioituu SUORITTAJAKSI ja PATIENTTI SUORITTEEKSI. SUORITE on jokin teko tai tekemistä luonnehtiva osallistuja, jonka SUORITTAJA tekee toiminnallaan olemassa olevaksi. Tällainen toiminta on lähtökohtaisesti aina intentionaalista, ja intentionaalisuus on pitkälti inhimillinen ominaisuus. Siksi aineistossani kaikki SUORITTAJAT ovatkin ihmistarkoitteisia.

SUORITE puolestaan luonnehtii tekoa ja toimintaa, jonka SUORITTAJA voi saada aikaan eli suorittaa. Voidaan siis ajatella, että SUORITTEEN luonnehtima teko manifestoituu SUORITTAJAN toiminnan seurauksena. Semanttisten roolien hierarkia tämän kategorian elaboraatioiden osalta on esitetty kuviossa 5.

		<i>Hämäläinen</i>	<i>veti</i>	<i>terävän lämärin</i>
argumenttirooli		AGENTTI	V	PATIENTTI
osallistujarooli	kehyskohtainen	SUORITTAJA	suorittaa	SUORITE
	verbi-kohtainen	VETÄJÄ	vetää	VEDETTÄVÄ
syntaktinen kuvaus		SUBJ	V	OBJ

KUVIO 5. Lauseen *Hämäläinen veti terävän lämärin* semanttiset roolit eriteltyinä argumentti- ja osallistujaroolitasoilla.

Esitellyissä toteutumissa huomion keskipisteessä on siis teko, jonka tapaa verbi *vetää* luonnehtii. *SUORITE* eli vetämiskehyksessä *VEDETTÄVÄ* on *SUORITTAJAN* eli *VETÄJÄN* toiminnan tulos eikä suinkaan kohde, kuten aiemmin esiteltyjen *vetää*-predikaatioiden tapauksessa. *vetää*-verbin käyttö tällaisessa konstruktiossa ja kehyksessä motivoituu siitä, että sillä luonnehditaan tekemisen ja suorittamisen tapaa (Goldberg 2010: 53). Kun kyseessä intensiivinen ja ponnistusta vaativa teko, kuten *kahdeksan tunnin treenit* esimerkissä (26), tai ensyklopedisen tiedon perusteella lyhyehkö ja intensiivinen tapahtuma, kuten *terävä*

lämärei tai *alkusoittoa* esimerkissä (27), on luontevaa ajatella verbin tällöin korostavan tätä ponnistelua ja tekemisen intensiteettiä.

(26) *Ottelun jälkeen vedimme kahdeksan tunnin treenit.*

(27) *Orkesteri veti jo alkusoittoa salissa.*

Kausatiivikonstruktio siis eksplikoi, että joku tekee jollekin jotain, mutta suorittamis- ja vetämiskehykset kohdistavat huomion siihen, että joku tekee jotenkin ja korostavat siis toiminnan tulosta. Esimerkiksi Niemen (2006: 83) huomio siitä, että *vetää*-verbiä käytetään usein hyvin väljästi kuvaamaan teon intensiteettiä ja hetkellisyyttä, selittyvät nähdäkseni sillä, että *vetää* sopii luontevasti kuvaamaan runsaslukuisten intensiivisten suorittamistapahtumien joukkoa. *SUORITTAJA* voi esimerkiksi vetää roolin, laulun tai keikan, jotka ovat näin toiminnan seurauksia. Voisi sanoa, että oman konstruktion muodostavat seuraavissa esimerkeissä esiintyvät *vetää lärvit* -tyyppiset ilmaukset, jotka luen tähän kategoriaan kuuluviksi.

(28) *Pukki huomasi, että tontut olivat vetäneet lärvit.*

(29) *Yksi sai burnoutin, yksi veti lärvit.*

Vetää lärvit/perseet -tyyppiset ilmaukset ovat hyvin kiteytyneitä, ja nähdäkseni ne kuvaavat samaa tilannetyyppiä kuin aiemmin käsitellyt suorittamistapahtumaa kuvaavat ilmaukset. *Lärvit*, siis vahva humaltila, on tulos, jonka *tontut* ja *yksi* toiminnallaan saavuttavat. Verbi luonnehtii aiemmin nähdyllä tavalla teon äkkinäisyyttä ja intensiteettiä.

3.1.5. Inklusiokehys

Kausatiivikonstruktion ja *vetää*-verbin toteumiin on laskettavissa myös merkitystyyppi, jossa *vetää* on tulkittavissa jonkin liikuttamiseksi jonkin sisään. Tosin näissä tapauksissa kausatiivikonstruktio ei argumentteineen hahmota spatiaalisia ulottuvuuksia, joten tulkinta liikuttamisesta syntyy osallistujien sekä kehyksen kautta. Kutsun esimerkeissä (30)–(31) esiteltäviä tapahtumia skemaattisesti inklusiotapahtumiksi ja siten nii-

hin liittyvää kehystä inklusiiokehyyksi, vaikka yksityiskohtaisemmatkin kehykset olisivat mahdollisia. Käsittelen kehyksiin liittyviä kysymyksiä myöhemmin tässä aluvussa.

(30) *Kiertävät kauppiaat vetävät henkeä tammi-helmikuussa.*

(31) *Hannele veti syvään henkeä.*

(32) *Bateman vetää kokaiinia.*

(33) *Ne vetää gourmetruokaa koko ajan.*

Kutsuessani esimerkeissä kielennettyjä tapahtumia inklusiio tapahtumiksi viitataan siihen, että AGENTIN roolissa oleva osallistuja liikuttaa PATIENTTIA siirtäen tämän sisäänsä. Kemiassa aineen joutumista toisen sisään kutsutaan inklusioksi, ja juuri kemian viitekehyyksestä lainaan kyseisen termin käyttöön (KS 2018 s.v. *inklusiio*). PATIENTIN argumenttiroolia toteuttavat *henkeä*, *kokaiinia* ja *gourmetruokaa* joutuvat AGENTIN toiminnan seurauksena tämän sisään eli toisin sanoen AGENTTI inklusoi PATIENTIN.

		<i>Bateman</i>	<i>vetää</i>	<i>kokaiinia</i>
argumenttirooli		AGENTTI	V	PATIENTTI
osallistujarooli	kehyskohtainen	INKLUSOIJJA	inklusoida	INKLUSOITAVA
	verbi-kohtainen	RETÄJÄ	vetää	VEDETTÄVÄ
syntaktinen kuvaus		SUBJ	V	OBJ

KUVIO 6. Lauseen *Bateman vetää kokaiinia* semanttiset roolit eriteltyinä argumentti- ja osallistujaroolitasoilla.

Inklusiio tapahtumassa osallistujaroolit spesifioituvat *INKLUSOIJAKSI* ja *INKLUSOITAVAKSI*, kuten kuvio 6 voi nähdä. Siinä missä *gourmetruoan*, *hengen* tai *kokaiinin* vetämisessä on kyse syömisestä tai nautintoaineen käyttämisestä – siis syömis- tai nauttimiskehyyksestä –, on *porukan* tai *katsojien* vetämisessä kyse aivan erilaisesta kielenulkoisesta tapahtumasta. Kielenulkoisessa todellisuudessa kyseiset tapahtumat ovat täysin erilaisia, mutta niiden kielentämisessä nojaututaan nähdäkseni yhteiseen skeemaan.

(34) *Hanskalokerokin vetää 13 litraa tavaraa.*

(35) *Helsingin uusi jalkapallostadion vetää vajaat 11 000 katsojaa.*

(36) *Festarit vetävät porukkaa joka ikinen kesä, satoi tai paistoi.*

(37) *Metsäalan oppilaitoksetkaan eivät enää vedä opiskelijoita.*

Esimerkeissä (34)–(37) *INKLUSOITAVAT* edustavat aivan erilaisia tarkoituksia kuin esimerkeissä (30)–(33), mutta jotain yhteistäkin niillä on. Yhteinen ominaisuus on se, että *INKLUSOIJAT* kykenee tavalla tai toisella siirtämään *INKLUSOITAVAN* sisäänsä. Tällöin keho, *festarit* tai *hanskalokero* käsitteistetään ikään kuin säiliöksi tai tilaksi, johon *INKLUSOITAVA* siirretään. Se, että *INKLUSOIJAT* voi ottaa *INKLUSOITAVAN* sisäänsä, on inkluusiotapahtuman perusvaatimus sekä näiden osallistujaroolien reunaehto. *INKLUSOITAVAN* on siis mahdollista *INKLUSOIJAN* sisään.

Konstruktion elaboroiminen *vetää*-verbillä sekä kyseisen verbin käyttö tässä kehyksessä on sikäli luontevaa, että *vetää*-verbin voi mieltää kuvaavan itseensä päin liikuttamista. Tällöin *vetää* spesifioi sen tavan, jolla *INKLUSOIJAT* inkluoi *INKLUSOITAVAN*. Toisin sanoen se määrittelee näiden välillä vaikuttavan vuorovaikutuksen laadun. Lähtökohtaisesti *vetää* toki vaatii *VETÄJÄLTÄ* liikkumiskykyä ja dynaamisuutta, mutta esitellyissä toteutumisissa staattinenkin säiliö, kuten *jalkapallostadion* ja *hanskalokero* käsitteistetään agenttiiviseksi ja aktiiviseksi toimijaksi, joka intentionaalisesti liikuttaa olioita sisäänsä.

3.2. SIIRTÄÄ-konstruktio

Tämä luku käsittelee sellaisia argumenttirakennekonstruktioita, jotka kuvaava erilaisia siirtämistapahtumia. Tällaisten tapahtumien HRS voisi olla ”jokin siirtää jotain”. Kuten todettua, siirtäminen on viitekehyksessä liikuttamisen muoto, jolla on joko tarkoin määriteltä spatiaalinen lähtö- tai päätepiste. Siirtäminen siis eroaa liikuttamisesta siten, että sen kielentämisessä tapahtuman spatiaaliset ulottuvuudet tehdään näkyviksi ja ne toimivat toteutumisissa argumentteina.

Määrittelyni mukaisesti spatiaaliset puitteet luodaan jo argumenttirakennekonstruktiossa. Toisin sanoen *SIIRTÄÄ*-konstruktion argumenttirooleihin kuuluu *AGENTIN* ja *PATIENTIN* ohella jokin spatiaalisuutta luonnehtiva argumentti kuten *KOHDE* tai *LÄHDE*. *ve-*

tää-verbin leksikaalisesti hahmotettuja osallistujia ovat puolestaan vain *VETÄJÄ* ja *VEDETTÄVÄ*, mutta liittyessään *SIIRTÄÄ*-konstruktion vetämiskehyksestä on nostettava esiin myös kyseisen tapahtuman kestollisuus joko temporaalisessa tai spatiaalisessa mielessä. *vetää*-verbin ja *SIIRTÄÄ*-konstruktion semantiikkaa käsittelen seuraavissa alaluvuissa.

3.2.1. SIIRTÄÄ-konstruktio ja spatiaalinen muutos

Käsittelen ensiksi sellaisia *SIIRTÄÄ*-konstruktion elaboraatioita, joissa voidaan mieltää olevan kyse konkreettisesta, aistein havaittavasta liikkeestä tai sen avulla käsitteistetystä metaforasta. Täsmällisemmin ilmaistuna kielenntetyissä tapahtumissa on kyse siitä, että *AGENTTI* aiheuttaa toiminnallaan *PATIENTIN* spatiaalisen muutoksen. Tämä muutos suhteutetaan taustaan joko *LÄHDE*- tai *KOHDE*-argumentilla, jotka koodaavat patientin spatiaalista lähtötilaa tai sijaintia siirron lopussa. Olennaista on se, että tässä kategoriassa *LÄHDE* ja *KOHDE* koodaavat nimenomaan spatiaalisia suhteita (vrt. luku 3.2.3.).

Seuraavaksi käsittelen *SIIRTÄÄ*-konstruktion siirtämistapahtumaa luonnehtivia elaboraatioita. Koska kyseessä on siirtämistapahtuma, jossa *AGENTTI* aiheuttaa *PATIENTIN* liikkeen haluamaansa suuntaan, *AGENTTI* spesifioituu kehyksen avulla *SIIRTÄJÄKSI* ja *PATIENTTI* *SIIRRETTÄVÄKSI*. Esimerkeissä (38)–(41) tapahtuma kielenntetään siten, että kehyksestä nostetaan esiin liikkeen määränpää, joka on argumenttirooliltaan *KOHDE*.

(38) *Voimakas turbiinivirtaus veti miehen pinnan alle.*

AGENTTI PATIENTTI KOHDE

(39) *Kalevi Sorsan takaisin tielle veti viljelijä traktorillaan.*

PATIENTTI KOHDE AGENTTI adjunkti

(40) *Vedin kiekon vain maalin eteen.*

AGENTTI PATIENTTI KOHDE

(41) *Kiireessä Mäki veti kengät paljaisiin jalkoihin.*

AGENTTI PATIENTTI KOHDE

Esimerkit (38)–(41) olisivat absurdeja ilman *KOHDE*-argumenttia, jota on siis pidettävä konstruktionaalisesti hahmotettuna. *Pinnan alle*, *takaisin tielle*, *maalin eteen* ja *paljaisiin*

jalkoihin ovat spatiaalisia tiloja, joihin *SIIRTÄJÄ* kuljettaa *SIIRRETTÄVÄN* omalla toiminnallaan. KOHDE asettaa siis *SIIRTÄJÄN* toiminnan spatiaaliseen kontekstiin. Vaikka *turbiinivirtaus* ei ole samalla tavalla elollinen olio kuin *viljelijä* tai esimerkin (40) puhuja, hyödynnettävässä käsitteistyksessä sen ominaisuudet kuten kyky siirtää hahmotetaan samantyyppiseksi kuin muidenkin esimerkkien *SIIRTÄJILLÄ*. Lisäksi myös *turbiinivirtaus* aiheuttaa ymmärryksemme mukaan *miehen* spatiaalisen muutoksen.

Siirtämistapahtuman kielentämisessä huomio voidaan kohdistaa myös toiminnan alkupisteeseen. Tällöin ilmauksen olennaiseksi sisällöksi muodostuu se, mistä *SIIRTÄJÄ* kuljettaa *SIIRRETTÄVÄN* pois. Toimintaa edeltävää *SIIRRETTÄVÄN* sijaintia luonnehditaan LÄHDE-argumentilla, kuten esimerkeistä (42)–(44) näemme.

(42) *Itäsuomalainen kateus vetää maton alta.*

AGENTTI PATIENTTI LÄHDE

(43) *Israel veti joukkonsa Libanonista.*

AGENTTI PATIENTTI LÄHDE

(44) *Issakainen vetää pöytälaatikostaan matkustusluvan.*

AGENTTI LÄHDE PATIENTTI

Kuten aiemmissa esimerkeissä KOHDE, myös LÄHDE on nähtävissä nimenomaan argumenttina, sillä ilman sitä kyseiset ilmaukset jäävät vaillinaisiksi. Kytkeminen spatiaaliseen kontekstiin onkin SIIRTÄÄ-konstruktion perusedellytys. Leksikaalisesti näitä rooleja ei kuitenkaan ole hahmotettu, sillä kuten aiemmista luvuista ilmenee, *vetää* vaatii lukuisien muiden verbien tapaan osallistujikseen vain *VETÄJÄN* ja *VEDETTÄVÄN*. Näin ollen *vetää* muodostaa mutkattomasti toteutumia kausatiivikonstruktion kanssa.

Voimme kuitenkin huomata, että aiemmin käsitellyjä toteutumia on mahdollista täydentää. Voimme liittää esimerkkiin (39) LÄHTEEN, jolloin uusi toteutuma voisi olla esimerkiksi *Kalevi Sorsan veti **ojasta** takaisin tielle viljelijä*. Vastaavasti KOHTEEN lisääminen esimerkkiin (43) voisi tuottaa toteutuman kuten *Israel veti joukkonsa **kotiin** Libanonista*. Tällöin siirtämiskehyksestä nostetaan esiin kaikki tieto *SIIRRETTÄVÄN* matkasta lähtöpisteestä aina määränpäähän saakka. Tällaisista toteutumista on kyse esimerkeissä (45)–(47).

(45) *Nuori mies vetää kätensä ulos laatikosta.*

AGENTTI PATIENTTI KOHDE LÄHDE

(46) *Israel veti lähettiläänsä pois Wienistä.*

AGENTTI PATIENTTI KOHDE LÄHDE

(47) *Taloustilanne on vetänyt väkeä armeijasta yksityiselle sektorille.*

AGENTTI PATIENTTI LÄHDE KOHDE

Kuten esimerkeistä (45)–(47) voi nähdä, *armeijasta*, *Wienistä* ja *laatikosta* ovat spatiaalisia tiloja, joista *SIIRRETTÄVÄ* liikkuu *SIIRTÄJÄN* toiminnan tuloksena eli edustavat LÄHDE-argumenttia. Ne siis vastaavat kysymykseen ”mistä”. *Pois* ja *ulos* puolestaan ovat suhteellisen liukuvarajaisia KOHTEITA, kun niitä verrataan spesifimpään *yksityiselle sektorille*-KOHTEESEEN. Huolimatta suuripiirteisyydestään ne edustavat kuitenkin spatiaalista tilaa, joka on avaruudessa jossain muualla kuin LÄHDE-argumentin koodaama tila. Näin ollen kyse on toiminnan päätepisteestä tai ainakin suunnasta.

Esimerkeissä (45)–(47) ekplikoidaan siirtämistapahtuman kaikki vaiheet – toisin sanoen kaikki osatapahtumat tulevat näkyviksi, kun toiminnan lähtö- ja päätepisteet ekplikoidaan. Voidaan ajatella, että siirtämistapahtuma koostuu ainakin kahdesta osatapahtumasta, joita voidaan luonnehtia ottamiseksi ja laittamiseksi. Nämä tapahtumat eivät leikkaa toisiaan temporaalisesti, vaan jossain vaiheessa toiminta muuttuu ottamisesta laittamiseksi. Lisäksi ne ovat osa samaa syy-seurausketjua, jossa on kyse *SIIRTÄJÄN* tuottamasta toiminnasta. Näin ollen kyseessä ovat saman tapahtuman osatapahtumat (Goldberg 2010: 42).

Huomaamme esimerkeistä (45)–(47) myös sen, että täydellistä siirtämistapahtumaa luonnehtivat toteutumat voidaan hajottaa osatapahtumia luonnehtiviin osiin. Ottamistapahtumaa luonnehtiva *Israel veti lähettiläänsä Wienistä* on yhtä kurantti kuin laittamista merkitsevä *Israel veti lähettiläänsä pois*. Toisin sanoen on mahdotonta sanoa, onko LÄHDE vai KOHDE toista olennaisempi ja siten konstruktionaalisesti hahmotettu. Kyse onkin ennemminkin siitä, mitä informaatiota siirtämiskehyksestä halutaan tuoda esiin ja kumpi osatapahtuma näin ollen nousee toteutuman keskiöön. SIIRTÄÄ-konstruktio voidaan siis abstrahoida muotoon, jossa sen hahmottamiksi argumenteiksi mielletään AGENTIN ja PATIENTIN ohella SUUNTA-argumentti, joka käsittää KOHTEEN, LÄHTEEN tai molemmat (ks. kuvio 7. seuraavalla sivulla).

		<i>Israel</i>	<i>vetää</i>	<i>joukkonsa</i>	<i>Libanonista</i>
argumenttirooli		AGENTTI	V	PATIENTTI	SUUNTA
osallistuja- rooli	kehys- kohtainen	<i>SIIRTÄJÄ</i>	<i>siirtää</i>	<i>SIIRRETTÄVÄ</i>	<i>SUUNTA</i>
	verbi- kohtainen	<i>VETÄJÄ</i>	<i>vetää</i>	<i>VEDETTÄVÄ</i>	<i>SUUNTA</i>
syntaktinen kuvaus		SUBJ	V	OBJ	ADVLI

KUVIO 7. Lauseen *Israel veti joukkonsa Libanonista* semanttiset roolit eriteltyinä argumentti- ja osallistujaroolitasoilla. LÄHDE on abstrahoitu SUUNTA-argumentiksi.

Esimerkeillä (48a–c) havainnollistan sitä, kuinka kokonainen siirtämistapahtuma (48c) on jaettavissa niin kutsuttuihin laittamisen (48a) ja ottamisen (48b) osatapahtumiin. Toisin sanoen siirtämiskehyksestä huomion keskipisteeseen nostetaan erilaisia osallistujia, joista kielennetyt on kunkin osatapahtuman kohdalla lihavoitu. Kuitenkin siirtämiskehyksestä saatavan tiedon perusteella ymmärrämme, että laittamisella on joka tapauksessa jokin alkupiste, vaikkei sitä olisikaan eksplikoitu. Samoin käsitämme, että ottamisella on oma päätepiesteensä ilman erillistä mainintaa.

(48) a. *laittaminen* <*SIIRTÄJÄ, SIIRRETTÄVÄ, KOHDE, LÄHDE*>

Keijo Kyyre ja Pertti Marttila vetivät tyhjän veneen (järvestä) maihin.

b. *ottaminen* <*SIIRTÄJÄ, SIIRRETTÄVÄ, KOHDE, LÄHDE*>

Hän vetää hihastaan (esiin) hieman yllättävänkin vihjeen.

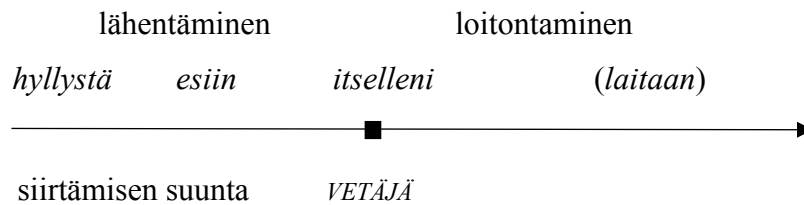
c. *siirtäminen* <*SIIRTÄJÄ, SIIRRETTÄVÄ, KOHDE, LÄHDE*>

Käsi vetää esiin kotelosta kännykän.

vetää luonnehtii siirtämistapahtumassa ja *SIIRTÄÄ*-konstruktiossa siirtämisen tapaa. *vetää* siis spesifioi sen tavan, jolla *VETÄJÄ* siirtää *VEDETTÄVÄN* KOHTEESEEN tai pois LÄHTEESTÄ. Vetämiskehyksen perusteella tiedämme, että vetäminen tuottaa spatiaalisen muutoksen ja että vetämisessä on kyse siitä, että *VETÄJÄ* liikuttaa *VEDETTÄVÄÄ* haluamaansa suuntaan tai itseään kohti. Tämä informaatio liittyy siis osaksi siirtämistapahtuman tulkintaa siten, että ymmärrämme Keijo Kyyren ja Pertti Marttilan olevan itse maissa tai liikkuvan itse maihin, jonne he veneen siirtävät. Samoin *hän* aiheuttaa metaforisesti muutoksen *vihjeen* sijainnissa. Tulkitsen tällaiset tapaukset niin, että tapahtuman implisiittinen KOHDE *esiin* käsitetään sijaitseväksi lähempänä *VETÄJÄÄ* kuin sijainti *hiha*, jolloin *vetää*-verbin käyttö

motivoituu itseensä päin siirtämisen kautta. Vetämiskehys siis osaltaan asemoi osallistujat spatiaaliseen kontekstiin spesifioimalla sen, miten osallistujat avaruudessa toisiinsa suhteutuvat.

vetää-verbin esiintyminen SIIRTÄÄ-konstruktiossa ja siirtämiskehyksessä on perusteltua sikäli, että vetämisellä voidaan mieltää olevan sekä alku- että päätepisteensä. Näin ollen se kykenee koodaamaan paitsi siirtämiskehyksen osatapahtumia myös täydellistä siirtämistapahtumaa, kuten käsitellyistä esimerkeistä voi nähdä. Vetämiskehys kuitenkin spesifioi siirtämisen tavan aiemmin mainitusti siten, että lähtökohtaisesti vetäminen tapahtuu aina kohti *VETÄJÄÄ* tai tämän kulkusuuntaan. Tätä havainnollistan kuviolla 8.

KUVIO 8. Siirtämisakseli. *VEDETTÄVÄ* siirtyy kohti *VETÄJÄÄ*, muttei koskaan sen yli. Kyse on joko samansuuntaisesta liikkeestä tai lähentämisestä. Poikkeuksena kuitenkin *laitaan* (ks. luku 3.2.2.).

Lähentäminen muuttuu loitontamiseksi suhteessa AGENTIN sijaintiin. AGENTTI on spatiaalinen ankkuri, jota kohti tapahtuva siirtäminen on lähentämistä, mutta siitä poispäin tapahtuva puolestaan loitontamista. Kuvion perusteella voimme huomata sen, miksi voin *vetää kirjan hyllystä*, voin *vetää kirjan esiin* tai voin *vetää kirjan itselleni*, sillä kyseisissä ilmauksissa luonnehditaan siirtämistä *VETÄJÄN* sijaintia kohti. *Vedin kirjan hyllyyn* on puolestaan ymmärrettävissä KOHDE-argumentista huolimatta siten, että *VETÄJÄ* on itsekin hyllyllä tai liikkumassa sinne.

3.2.2. SIIRTÄÄ-konstruktio ja urheilukehys

Vetämistapahtumassa on lähtökohtaisesti aina kyse lähentämis- eikä loitontamistapahtumasta, mikä siis osaltaan täsmentää siirtämistapahtumaa ja siten asemoi siirtämistapahtuman osallistujien sijainnin toisiinsa nähden. Poikkeuksen kuitenkin tekevät esimerkin

(40) *Vedin kiekon maalin eteen* ja esimerkin (49) kaltaiset toteutumet. Tällaiset käytöt edustavat aineistossani hyvin pientä ja tarkkarajaista joukkoa.

(49) *Mika Soimakallio veti kiekon ensimmäisen kerran Pasi Keinäsen taakse.*

Esimerkeissä (40) ja (49) on kyse SIIRTÄÄ-konstruktion elaboraatioista, mutta kyse on *vetää*-verbille epätyypillisesti loitontamis- eikä lähentämistapahtumasta. Näkisinkin, että mikäli aiemmin käsitellyissä tapauksissa vetämiskehys täydentää siirtämistapahtuman luonnetta asemoimalla sen osallistujien sijainnit toisiinsa nähden, motivoituu *vetää*-verbin käyttö näissä tapauksissa lähinnä tekoon liittyvän ponnistelun ja intensiteetin kautta. Voidaan siis sanoa, että *vetää* luonnehtii edelleenkin tekemisen tapaa, mutta korostaa teon eri piirteitä.

vetää-verbiin liittyvä rehkeminen ja intensiteetti nousevat esiin samalla tavalla kuin luvussa 3.1.4. käsitellyssä kategoriassa, jossa teon spatiaaliset ulottuvuudet jätetään huomiotta. Spatiaalisuuden sijaan vetämiskehystä nostetaan esiin tekemisen raskaus, nopeus ja intensiteetti, jotka siis kuvaavat tekotapaa, mutta eri piirteiden valossa kuin lähentämiseen viittaavat predikaatiot. Siinä missä lähentämistä luonnehtivat *vetää*-predikaatiot asemoivat tilanteen osallistujat toisiinsa nähden siirtämistapahtumassa, nostaa loitontamiseen viittaava predikaatio esiin teon itsensä ominaisuudet.

Aineistoni perusteella loitontamiseen viittaava *vetää* on SIIRTÄÄ-konstruktiossa mahdollinen ainoastaan urheilukehyksessä. Leksikaaliset elementit, kuten *kiekko*, aktivoivat urheilukehyksen osaksi tulkintaa, jolloin ymmärrämme vetämisessä olevan kyse loitontamisesta eikä lähentämisestä. Loitontamisesta on kyse myös esimerkissä (50), joka ei esimerkin (49) tapaan luonnehdi kiekon siirtämistä *VETÄJÄN* osoittamaan suuntaan, vaan *tanskalaispelaajan* siirtämistä *laitaan*.

(50) *Jani Hassinen veti tanskalaispelaajan laitaan ja sai sen jälkeen luistella suihkuun⁵.*

⁵ *Luistella suihkuun* on ilmaus, jota jääkiekkoslangissa käytetään ottelu- ja pelirangaistuksesta. Pelaaja ei saa tällaisen rangaistuksen jälkeen enää osallistua otteluun, joten hän suuntaa suihkuun.

Leksikaaliset elementit *tanskalaispelaaja* sekä *luistella* aktivoivat aiempien esimerkkien tapaan urheilukehyksen, joka vaikuttaa tulkintaamme kielennettävästä tilanteesta. Urheilukehyksen osallistujia voitaisiin luonnehtia *URHEILJAKSI*, *SIIRRETTÄVÄKSI* sekä *KOHTEEKSI*. Ymmärrämme urheilukehyksen valossa, ettei *URHEILJA Jani Hassinen* vedä *tanskalaispelaajaa* mukanaan *laitaan* vaan taklaa hänet sinne, joten kyseessä on loitontava *vetää*-predikaatio. Tällainen tulkinta voi syntyä kuitenkin vain urheilukehyksestä ja vaatii siis tulkitsijalta kyseisen kehyksen tuntemusta. Laukominen ja taklaaminen ovat voimaa vaativia ja intensiivisiä tapahtumia, joten *vetää*-verbin käyttö motivoituu näistä ominaisuuksista.

Sen sijaan tapahtumia, jotka eivät ole nähtävissä osana urheilukehystä, ei voi tulkita loitontamistapahtumiksi. Esimerkkien (40), (49) ja (50) kanssa saman argumenttirakenteen jakavat elaboraatiot *Vedin autoni ojaan* tai aiemmin käyttämäni esimerkki *Vedin kirjan hyllyyn* eivät saa osakseen loitontamistulkintaa, koska ne eivät kuulu urheilukehykseen. Niissä *VETÄJÄ* pikemminkin siirtää *VEDETTÄVÄN* mukanaan jonnekin (*ojaan*) tai luokseen (*hyllyyn*), jolloin kyseessä on joko lähentämisliike tai samansuuntainen liike.

Urheilukehykseen liittyviin *SIIRTÄÄ*-konstruktion elaboraatioihin kelpuutetaan ainoastaan sellaisia verbejä, jotka luonnehtivat raskasta ja intensiivistä toimintaa, loitontamista tai näitä kaikkia yhdessä. Esimerkiksi *vetää*-verbin tavoin lähentämiseksi tai samaan suuntaan tapahtuvaksi liikuttamiseksi tulkittavat verbit *kiskoa* ja *nykäistä*⁶ (*Mika Soimakallio kiskoi/nykäisi kiekon ensimmäisen kerran Pasi Keinäsen taakse*) ovat käypiä verbejä elaboroimaan käsiteltävän kaltaista konstruktiota. Ne jakavat *vetää*-verbin kanssa juuri vastuksen voittamiseen ja intensiteettiin liittyviä piirteitä, mikä osaltaan puoltaa sitä, miksi *vetää* voi esiintyä tällaisissa elaboraatioissa.

Käsiteltävä urheilukehyksessä tapahtuva siirtämistapahtuma – esimerkiksi laukominen tai taklaaminen – on luonteeltaan intensiivinen ja ponnistelua vaativa. Sen vuoksi verbit kuten *vetää*, *nykäistä* ja *kiskoa* käyvät sen kuvaamiseen. Sen sijaan samankaltaista mutta

⁶ Vaikka *kiskoa* ja *nykäistä* vaikuttavat epäkieliopillisilta, on niiden käytöstä loitontamistapahtuman luonnehtimisessa kirjallisia todisteita: *Ben Eager kiskoi kiekon Michael Leightonin maaliin* (<https://www.iltalehti.fi/jaakiekk/a/2010060111773964> [viitattu: 17.3.2019]) ja *18-vuotias Luostarinen otti muutaman potkun eteenpäin ja nykäisi kiekon Tappara-maaliin* (www.jatkoaika.com/liiga/Otteluraportti/kalpa-tappara/kalpa-taisteli-jasu-ratkaisi-%E2%88%92-tappara-suomen-paras-toista-kertaa-per%C3%A4kk%C3%A4in/189803 [viitattu: 3.2.2019].)

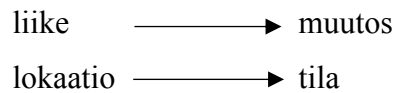
vähemmän intensiivistä toimintaa luonnehtivat verbit *raahata* ja *laahata* eivät sovi käsiteltäviin elaboraatioihin. Äkillisen siirtämistapahtuman luonnehtimiseen käytettäviä verbejä yhdistää siis se, että ne luonnehtivat intensiivistä siirtämistä hyvin spesifissä kehyksessä (Goldberg 2010: 41).

3.2.3. SIIRTÄÄ-konstruktio ja laadullinen muutos eli resultatiivikonstruktio

SIIRTÄÄ-konstruktio argumenttirakenteella voidaan ilmaista myös tapahtumia, joissa ei ole kyse konkreettisesta siirtämisestä. Kyseessä ovat tapahtumat, joissa AGENTTI omalla toiminnallaan aiheuttaa muutoksen PATIENTIN tilassa, ja tätä muutosta luonnehditaan KOHDE-argumentilla. Voitaisiin siis puhua aiheuttamiskehyksestä, jossa AGENTTIA vastaava AIHEUTTAJA toiminnallaan tuottaa PATIENTTIA vastaavan MUUTTUJAN tilassa muutoksen, jonka tulosta kuvataan KOHDE-argumentilla.

Goldbergiläisittäin (1995: 81–82) voitaisiin siis puhua SIIRTÄÄ-konstruktio metaforisesta laajentumasta, jossa abstrakteja muutoksia koodataan SIIRTÄÄ-konstruktio argumentein. Siinä missä SIIRTÄÄ-konstruktiossa AGENTTI siirtää PATIENTIN KOHTEESEEN tai LÄHTEESTÄ, aiheuttamistapahtumassa on kyse siitä, että AIHEUTTAJA metaforisesti siirtää MUUTTUJAN kohteeseen, joka on tässä tapahtumatyyppissä lokaation sijaan mentaalinen tai laadullinen tila. Laadullinen tai abstrakti muutos siis käsitteistetään konkreettisen liikkeen kautta, jolloin spatiaalista muutosta luonnehtiva SIIRTÄÄ-konstruktio abstraktia muutosta luonnehtivan siirtää-konstruktio keskeisenä merkitystyyppinä (Goldberg 1995: 32).

Kutsun SIIRTÄÄ-konstruktio metaforista, laadullisia muutoksia kuvaavaa laajentumaa Goldbergin (1995: 81) tapaan resultatiivikonstruktiksi. Resultatiivikonstruktio taustalla vaikuttavassa käsitteistyksessä liike tai siirtyminen ymmärretään muutokseksi ja lokaatio tilaksi (Goldberg 1995: 83), kuten kuvio 9 seuraavalla sivulla antaa ymmärtää. Resultatiivikonstruktio ja aiheuttamiskehyksessä siis hyödyntävät SIIRTÄÄ-konstruktio ominaisuuksia siten, että AIHEUTTAJA siirtää MUUTTUJAA mentaaliseen tai laadulliseen tilaan toiseen eli aiheuttaa muutoksen.

KUVIO 9. Vasemmalla SIIRTÄÄ-konstruktio, oikealla resultatiivikonstruktio. Spatiaalinen siirto on muutos tilassa (Goldberg 1995: 83).

Esimerkeissä (51)–(53) nähtävissä toteutumissa luonnehditaan aiheuttamistapahtumaa. AGENTTIA vastaavat syyt eli AIHEUTTAJAT *suuren ennakkosuosikin kaataminen*, maaston rankkuus sekä *minä* metaforisesti liikuttavat muuttujaa eli tuottavat muutosta, jonka maalia eli muuttujan tilaa toiminnan lopuksi luonnehtivat KOHTEET *iloiseksi*, *maitohapoille* sekä *luokille*⁷. Tällaisia KOHTEITA ei voi ymmärtää spatiaalisiksi tiloiksi, vaikka esimerkiksi (53) kyseessä onkin konkreettiseksi luonnehdittava toiminta.

(51) *Suuren ennakkosuosikin kaataminen veti Valtosen mielen iloiseksi.*

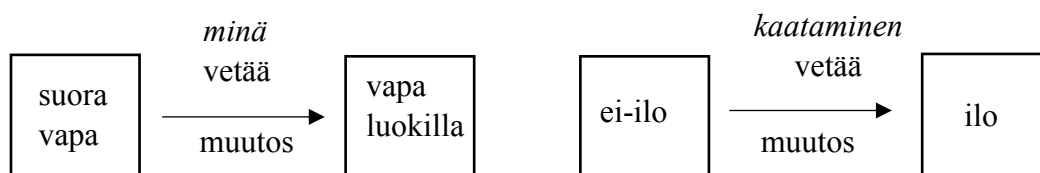
(52) *Maasto oli rankka, ja se veti jalat maitohapoille.*

(53) *Minä vedin vavan luokille, ja samassa joku tarttui siimaan ja toinen ehti tuomaan haavia.*

Tulkitsemme yllä olevat esimerkit siten, että *ennakkosuosikin kaataminen* aiheutti sen, että Valtosen mieli muuttui *iloiseksi*. Maaston rankkuus puolestaan aiheutti sen, että urheilijan jalkoihin alkoi kertyä maitohappoa. Onkijan konkreettinen liike sen sijaan aiheutti sen, että hänen käyttämänsä vapa taipui kaarelle. Tällaisissa aiheuttamistapahtumien toteutumissa huomio kiinnitetään siis siihen, minkälaisen muutoksen AIHEUTTAJA MUUTTUJAN tilassa tuottaa eli mikä on AIHEUTTAJAN toiminnan tulos. Lyhyesti sanottuna AIHEUTTAJA saattaa MUUTTUJAN KOHDE-argumentin luonnehtimaan tilaan.

vetää-verbin käyttö resultatiivikonstruktion elaboroinnissa motivoituu samoista syistä kuin SIIRTÄÄ-konstruktiossa ja SIIRTÄÄ-konstruktio hyödyntäminen abstrakteja muutoksia luonnehdittaessa. Koska tilanmuutos käsitteistetään liikkeen kautta, voidaan sitä koodata siirtämistä luonnehtivalla verbillä. Tällöin hyödynnetään *vetää*-verbin spatiaalisuuteen liittyviä ominaisuuksia siten, että se asemoi tilanteen osallistujat toisiinsa nähden, jolloin *VETÄJÄN* käsitetään siirtävän *VEDETTÄVÄÄ* itseään kohti tai mukanaan omaan liikesuuntaansa. Havainnollistan tätä seuraavan sivun kuviolla 10.

⁷ Kuv. Taipua luokiksi, luokille [= kaarelle, kumaraan] taakan painosta (KS 2017 s.v. *luokki*).

KUVIO 10. Lauseet *Minä vedin vavan luokille* ja *Ennakkosuosikin kaataminen veti Valtosen mielen iloiseksi* esitettynä siten, että *minä* ja *kaataminen* vetävät vavan ja mielen mukanaan kohti lopputilaa. *Suora vapa* ja *ei-ilo* ovat esimerkkejä lähtötiloista, joista muutos alkaa.

Kuviosta 10 näemme, että vetämiskehys spesifioi osallistujat siten, että tulkitsemme *VE-TÄJÄN* siirtävän *VEDETTÄVÄN* mukanaan alkutilasta kohti lopputilaa (ks. kuvio 11). Toisin sanoen vetämiskehys täsmentää tilanmuutoksen tavan. Voidaan siis sanoa, että *vetää* luonnehtii sitä tapaa, jolla *AIHEUTTAJA* siirtää *MUUTTUAJAN* uuteen tilaan eli aiheuttaa tämän tilanmuutoksen. Vetämiskehyksen nojalla tiedämme, että *VEDETTÄVÄ* tyypillisesti vastustaa muttei koskaan kumoa *VETÄJÄN* tuottamaa toimintaa, ja tämä tieto liittyy osaksi tulkintaamme: vapa ja Valtosen mieli ikään kuin vastustavat muutosta, mutta lopulta vavan vetäjä ja iloinen onnistuminen (*suuren ennakkosuosikin kaataminen*) onnistuvat tuottamaan tilanmuutoksen.

		<i>Maasto</i>	<i>veti</i>	<i>jalat</i>	<i>maitohapoille</i>
argumenttirooli		AGENTTI	V	PATIENTTI	KOHDE
osallistujarooli	kehyskohtainen	<i>AIHEUTTAJA</i>	<i>aiheuttaa</i>	<i>MUUTTUJA</i>	<i>LOPPUTILA</i>
	verbi-kohtainen	<i>VETÄJÄ</i>	<i>vetää</i>	<i>VEDETTÄVÄ</i>	<i>KOHDE</i>
syntaktinen kuvaus		SUBJ	V	OBJ	ADVLI

KUVIO 11. Lauseen *Maasto veti jalat maitohapoille* semanttiset roolit eriteltyinä argumentti- ja osallistujaroolitasoilla.

Resultatiivikonstruktion elaboraatioilla voidaan luonnehtia myös onnistumista ja suori-tuksen loppuun saattamista. Tällaisissa tapauksissa *VETÄJÄ* metaforisesti siirtää *VEDETTÄ-VÄN* lopulliseen tilaansa, joka on useimmiten päätepistettä luonnehtiva kohde kuten *läpi*. Kyse on yhä aiheuttamistapahtumasta.

(54) *Varis veti läpi todella rankan ylävartalon voimatreenin.*

(55) *Tasavallan presidentti Tarja Halonen veti perjantaina läpi ensimmäisen presidentinesittelynsä perinteisten menojen mukaisesti.*

Esimerkeissä (54) ja (55) *Varis* ja *tasavallan presidentti Tarja Halonen* ymmärretään AIHEUTTAJIKSI, jotka toiminnallaan saattavat voimatreenin ja presidentinesittelyn lopulliseen maaliinsa. Kyse ei ole spatiaalisesta siirrosta vaan siitä, että *VETÄJÄ* metaforisesti siirtää *VETÄJÄÄ* luonnehtivan *ylävirtalon voimatreenin* ja *ensimmäisen presidentinesittelynsä* keskeneräisyyden tilasta tilaan, jota voidaan luonnehtia päämääräksi. Toisin sanoen *Varis* ja *Tarja Halonen* onnistuvat saattamaan aloittamansa toiminnan päätökseensä ja aiheuttavat sen tilassa muutoksen. *Läpi* luonnehtii lopputilaa, johon toiminta eli *VEDETTÄVÄ* metaforisesti siirretään.

3.2.4. Siirtäminen valmistamisena

Tässä luvussa käsiteltävät elaboraatiot yhdistelevät piirteitä luvussa 3.1.4. käsitellyistä konstruktioista sekä SIIRTÄÄ-konstruktioista. Otsikon mukaisesti kielenulkoisen tapahtuma kielennetään sellaisen käsitteistyksen kautta, jossa siirtämistapahtuma ymmärretään valmistamistapahtumaksi. SIIRTÄÄ-konstruktio AGENTTI siis siirtää PATIENTIN, joka luonnehtii valmistettavaa osallistujaa, KOHTEESEEN, joka luonnehtii sitä spatiaalista tilaa, johon PATIENTTI luodaan ja jossa se manifestoituu. HRS tässä tapauksessa siis olisi ”joku valmistaa jotakin (jonnekin)”.

(56) *Vedin viimeisessä nousussa Ruotsin Assar Rönnlundin lähes parin kymmenen metrin raon.*

(57) *Julkisuuden rajan hän on vetänyt kotiovelle.*

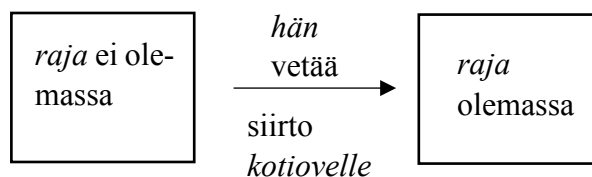
(58) *Valtio vetää Internet-kaapelin kansankodin jokaiseen korpitölliin.*

Esimerkeissä (56)–(58) voidaan ajatella olevan kyse valmistamisesta, jossa puhuja, *hän* ja *valtio* tekevät *parin kymmenen metrin raon*, *julkisuuden rajan* ja *Internet-kaapelin* olemassa oleviksi omalla toiminnallaan. Esimerkin (56) puhuja ei konkreettisesti vedä rakoa, vaan luo sen itsensä ja *Assar Rönnlundin* välille. Samoin *valtio* rakentaa eli valmistaa *Internet-kaapelin* välimatkalle, jolla kaapelia ei ennen valtion toimintaa ole. Niin ikään *kotiovelle* luonnehtii sitä spatiaalista tilaa, johon *hän* luo rajan.

Koska kyseessä on valmistamistapahtuma, AGENTTI spesifioituu valmistamiskehyksessä *VALMISTAJAKSI* ja PATIENTTI *VALMISTETTAVAKSI*. Esimerkkien (56)–(58) *VALMISTAJAT* puhuja, *hän* ja *valtio* tällöin tekevät *VALMISTETTAVAT* (*raon, rajan, Internet-kaapelin*) olemassa oleviksi siirtämällä ne metaforisesti KOHTEEN luonnehtimaan sijaintiin. KOHDE koodaa joko valmistettavan eksaktia sijaintia (*kotiovelle*) tai valmistamisen päätepistettä (*Annar Rönnlundiin, kansankodin jokaiseen korpitölliin*).

Kotiovelle voidaan mieltää tarkoin määritellyksi spatiaaliseksi tilaksi, johon *VALMISTAJA* luo *rajan*. *Annar Rönnlundiin* ja *korpitölliin* sen sijaan merkitsevät pikemminkin valmistamistapahtuman päätepistettä, jossa *VALMISTAJAN* toiminnan tuloksena sijaitsee *VALMISTETTAVAN* toinen ääripää. *VALMISTAJA* puolestaan mielletään toiseksi ääripääksi, joten *VALMISTETTAVA* hahmottuu ikään kuin janaksi KOHTEEN ja *VALMISTAJAN* välillä. Voidaan siis sanoa, että valmistamiskehyksessä KOHDE spesifioituu *TAUSTAKSI*, jossa tai johon nähden luominen tapahtuu. *TAUSTA*-osallistuja luonnehtii siis valmistamistapahtuman spatiaalisia ulottuvuuksia asettamalla kiintopisteen valmistamistapahtumalle.

Siirtäminen valmistamisena -käsitteistys muistuttaa jossain määrin edellisessä luvussa 3.2.3. käsiteltyä laadullisen muutoksen käsitteistämistä siirtämistapahtuman kautta. Voisi kuitenkin sanoa, että siinä missä resultatiivikonstruktio määrittelee liikkeen muutokseksi, valmistamistapahtumiksi mielletävät elaboraatiot spesifioivat muutoksen syntymiseksi eli olemassaolon manifestoitumiseksi. Havainnollistan tätä ajatusta kuviolla 12.

KUVIO 12. Lause *Julkisuuden rajan hän on vetänyt kotiovelle*. Siirtäminen koodaa muutosta olemattomuudesta olemassa olemiseen.

vetää-verbin liittyminen osaksi käsiteltävän kaltaisia elaboraatioita motivoituu siten, että *vetää* luonnehtii sitä tapaa, jolla siirto suoritetaan. Toisin sanoen *vetää* luonnehtii tapaa, jolla *VALMISTETTAVA* tehdään olemassa olevaksi eli valmistetaan. Vaikkapa esimerkin (58) tapauksessa ymmärrämme tilanteen niin, että *VETÄJÄ* (*valtio*) siirtää *VEDETTÄVÄN* (*kaapelin*) perässään *korpitölliin*, jolloin kaapeli muodostaa janan lähtö- ja päätepisteen välille.

Samoin esimerkkien (56) ja (57) tapauksessa rajan ja raon luominen ymmärretään tapahtumana, jossa rajaa luonnehtivaa viivaa tai raon luonnehtimaa välimatkaa suhteessa KOHTEESEEN luodaan vetämällä niitä perässä. Kuvioon 13 on koottu valmistamiskehykseen liittyvän SIIRTÄÄ-konstruktion semanttiset roolit eri tasoilla.

		<i>Valtio</i>	<i>vetää</i>	<i>Internet-kaapelin</i>	<i>jokaiseen korpitölliin</i>
argumenttirooli		AGENTTI	V	PATIENTTI	KOHDE
osallistuja-rooli	kehyskohtainen	<i>VALMISTAJA</i>	<i>valmistaa</i>	<i>VALMISTETTAVA</i>	<i>TAUSTA</i>
	verbi-kohtainen	<i>VETÄJÄ</i>	<i>vetää</i>	<i>VEDETTÄVÄ</i>	<i>KOHDE</i>
syntaktinen kuvaus		SUBJ	V	OBJ	ADVLI

KUVIO 13. Lauseen *Valtio vetää Internet-kaapelin jokaiseen korpitölliin* semanttiset roolit eriteltyinä argumentti- ja osallistujaroolitasoilla.

3.3. ANTAA-konstruktio

ANTAA-konstruktioita on käsitelty runsaasti fennistiikankin piirissä (esim. J. Leino 2003), ja kyseessä on SIIRTÄÄ-konstruktion tapaan kolmipaikkainen argumenttirakennekonstruktio. ANTAA-konstruktio luonnehtii antamistapahtumaa, jossa joku antaa jollekulle jotain, ja sen argumenttiroolit ovat ANTAJA, ANNETTAVA ja VASTAANOTTAJA. Antamistapahtumia luonnehditaan seuraavissa esimerkeissä:

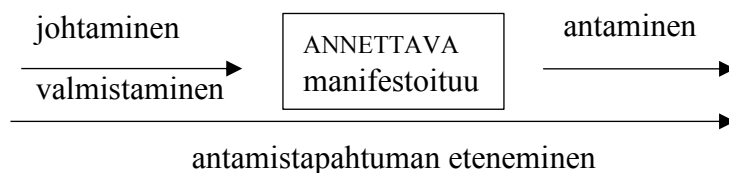
- (59) *Leena Neuvonen vetää itse jumppaa 50-75-vuotiaille naisille.*
 ANTAJA ANNETTAVA VASTAANOTTAJA
- (60) *Vedin harrastajaryhmiä lapsille, aikuisille vanhustentaloissa.*
 ANTAJA ANNETTAVA VASTAANOTTAJA adjunkti
- (61) *Mikkelin Luistelijat veti luistelukurssia pienemmille.*
 ANTAJA ANNETTAVA VASTAANOTTAJA

ANTAA-konstruktio komponentteineen aktivoi antamiskehyksen, jonka tarjoaman tiedon perusteella tiedämme, että ANTAJA (*Leena Neuvonen*, puhuja ja *Mikkelin Luistelijat*) antaa

ANNETTAVAN (*jumppaa, harrastajaryhmiä ja luistelukurssia*) VASTAANOTTAJALLE tavalla, jota *vetää*-verbi elaboroi. Esitellyt ANTAA-konstruktioin elaboraatiot muistuttavat monin tavoin SIIRTÄÄ-konstruktioin toteutumia, mutta toisin kuin SIIRTÄÄ-konstruktioin KOHDE-argumentti, ANTAA-konstruktioin VASTAANOTTAJA on aina ihmistarkoitteinen. Tämä jonkinasteinen yhdennäköisyys selittyy sillä, että omistajuuden siirtyminen käsitteistetään spatiaalisen siirtymisen avulla (Goldberg 1995: 89).

ANTAA-konstruktioin kytkeytyminen SIIRTÄÄ-konstruktioon saattaa osaltaan selittää sen, miksi spatiaalista muutosta luonnehtiva *vetää*-verbin käyttö motivoituu ANTAA-konstruktioissa. Toisaalta näen *vetää*-verbin käyttämisessä näissä toteutumisissa jotain yhteistä luvussa 3.1.2. esiteltyjen toteutumien kanssa. Näissä tapauksissahan *JOHTAJA* vetää *JOHDETTAVAA*, mikä siis merkitsee sitä, että ensiksi mainittu on vastuussa *JOHDETTAVASTA* tai ohjaa tämän toimintaa.

Esimerkeissä (59)–(61) on nimenomaan kyse siitä, että *JOHTAJA* ohjaa *JOHDETTAVAN* luonnehtimaa toimintaa ja on siitä vastuussa. Esimerkiksi ymmärrämme aktivoituvan johtamiskehyksen valossa, että *Leena Neuvonen* ohjaa jumppatuokiota ja edustaa kielennettävässä tapahtumassa auktoriteettia, jolla on valtaa *JOHDETTAVAN* suhteen. *vetää*-verbi puolestaan spesifioi osallistujien välillä olevan vuorovaikutuksen eli abstraktisen liikkeen laadun.

KUVIO 14. Lauseiden *Mikkelin Luistelijat veti luistelukurssia pienemmille* ja *Anna leipoi Juusolle kakun* luonnehtimat tapahtumat purettuna osatapahtumiin: vasemmalla puolella olosuhteiden luominen ja oikealla varsinainen antaminen.

Jos miellämme *vetää*-verbin käytön tässä kategoriassa perustuvan johtamistapahtuman luonnehtimiseen, on se vain yksi osatapahtuma antamistapahtuman kokonaisuudessa. Näin on siksi, että edellä kuvattu johtamistapahtuman luonnehdinta ei ota kantaa omistajuuden siirtoon, joka on kuitenkin ANTAA-konstruktioin keskeisin sisältö. Johtamistapahtuman voidaan kuitenkin osatapahtumana nähdä luovan olosuhteet antamistapahtuman

tapahtumiselle samaan tapaan kuin valmistamista tapahtuma luo olosuhteet antamiselle lauseessa ”Anna leipoi Juusolle kakun”. Tällöinhän verbin *leipoa* luonnehtima toiminta tuottaa ANNETTAVAN (*kakun*), joka on valmistamisen jälkeen siis annettavissa. (Goldberg 2010: 55.) Selvennän antamista tapahtuman jakautumista osatapahtumiksi kuviolla 14 (ks. edellinen sivu).

Leipomisesimerkin tapaan esimerkkien (59)–(61) *Leena Neuvonen*, puhuja ja *Mikkelin Luistelijat* eli *VETÄJÄT* luovat ensin olosuhteet antamista tapahtumalle. Ohjaamis- eli vetämiskehyksessä vetämistoiminta manifestoituu, kun *VETÄJÄ* ottaa *VEDETTÄVÄN* vedettäväkseen, minkä myötä manifestoitunut toiminta on lopulta välitettävissä VASTAANOTTAJALLE. Näin ollen johtamistoimintaa luonnehtiva vetämistä tapahtuma on hahmotettavissa antamista tapahtuman olosuhteet luovaksi osatapahtumaksi.

3.4. Intransitiivikonstruktio

Verbi *vetää* hahmottaa tilanteen osallistujiksi *VETÄJÄN* ja *VEDETTÄVÄN*, mutta siitä huolimatta se voi esiintyä yksipaikkaisessa konstruktiossa, intransitiivikonstruktiossa. Tällöin konstruktion argumenttirakenteen vuoksi vetämiskehyksestä nousee esiin ainoastaan *VETÄJÄ*. Aiemmissä kategorioissa keskeistä on ollut se, minkälaisessa vuorovaikutuksessa osallistajat ovat keskenään olleet, kun taas intransitiivikonstruktion luonnehtimissa ilmauksissa huomio kiinnittyy siihen, mitä tapahtuu ja miten.

Se, että konstruktio häivyttää leksikaalisesti hahmotettuja osallistujia, on varsin tyypillistä. Kun huomio halutaan kiinnittää itse tapahtumaan tai puhtaasti AGENTIN toimintaan, on luontevaa, että leksikaalisesti hahmotettu PATIENTTI jätetään tapahtuman kehykseen. (Goldberg 1995: 57–58.) Toisaalta aineistoni perusteella tapahtuma voidaan myös mieltää refleksiiviseksi, jolloin varsinaista PATIENTTIA ei ole lainkaan, vaan sen sijaan AGENTTI on ikään kuin sekä teon suorittaja että sen kohde samanaikaisesti (käsittelen reflektiiviseksi hahmotettavaa toimintaa myöhemmin tässä luvussa).

Tässä luvussa esiteltävät ilmaukset edustavat tilannetyyppeä, jossa jotain tapahtuu tai joku tekee jotain. Fokuksessa ei siis ole se, kenelle tai mille tehdään vaan tekeminen itsessään. Toisin sanoen ainoa eksplikoitu osallistuja on AGENTTI, jonka *vetää* elaboroi *VETÄJÄKSI*.

Esimerkeissä (62)–(64) nähtävissä ilmauksissa ainoa pakollinen osallistuja on *vetäjä* (*varpu, purje, auto*), kuten intransitiivikonstruktiossa on tyypillistä. Vaikka ilmauksissa esiintyy muitakin komponentteja, ei niitä voi pitää ilmauksen ymmärtämisen kannalta pakollisina, ja ne palvelevatkin kyseisissä käytöissä adjunkteina.

(62) *Varpu vetää vesisuonten kohdalla.*

AGENTTI adjunkti

(63) *Purje veti hyvin yli Tolvaselän ja ohi Oulunsaaren kapeikon.*

AGENTTI adjunkti adjunkti adjunkti

(64) *Auto vetää kevyesti hiekassa ja liejussa.*

AGENTTI adjunkti adjunkti

Intransitiivikonstruktion luonnehtima tapahtuma spesifioituu *vetää*-verbin myötä vetämiseksi, jolloin tulkinnassa aktivoituu kaikki vetämiskehykseen liittyvä tieto. Vetämiskehyksestä sekä esimerkiksi esimerkissä (63) vaikuttavasta purjehduskehuksesta saamme käyttöömmme informaatiota, jotka paikkaavat varsin minimaalisesti informoivan intransitiivikonstruktion tulkinnallisia aukkoja. Näin ollen niinkin yksinkertainen toteutuma kuin ”purje vetää” on täysin ymmärrettävissä siten, että purjeeseen puhaltava tuuli liikuttaa implisiittistä purjevenettä.

Ensyklopedisen, kehyksen tarjoaman tiedon perusteella tiedämme niin ikään, että varvut vetävät kaivonkatsojaa kohti vettä ja optimaalista kaivon paikkaa ja että auton vetäminen tarkoittaa auton liikkumista eteenpäin. Adjunktit eivät ole tilannetyypin hahmottamisen kannalta olennaisia, mutta ne spesifioivat muutoin implisiittiseksi jäävää tietoa ja tilanteen tosiasiallista luonnetta. Yhteinen tekijä edellä esitellyille esimerkeille on se, että niiden luonnehtimissa tilanteissa on kysymys liikkeestä ja liikuttamisesta. Toisin sanoen *LIIKUTTAJA* (spesifimmin *RETÄJÄ*) liikuttaa jotain, joka kuitenkin jätetään eksplikoimatta. Esimerkeissä (65)–(67) on kyse aivan erilaisesta kielenulkoisesta tilanteesta, mutta valitseva käsitteistys pohjautuu aiempien esimerkkien tapaan liikuttamiseen.

(65) *Liikenne ruuhkautui, kun Venäjän tulli ei vetänyt.*

(66) *Suomen vienti vetää euroon sidotun markan alhaisen kurssin ja tuotannon tehostumisen vuoksi.*

(67) *Kiertotie veti Heinolan poliisin mukaan hyvin.*

Yllä olevissa esimerkeissä vetäminen ja vetämättömyys viittaavat esteettömään kulkuun tai sen puutteeseen, mikä edustaa täysin esimerkeistä (62)–(64) poikkeavaa kielenulkoista tapahtumaa. Esteetön kulku kuitenkin käsitteistetään liikuttamiseksi, jolloin eräänlaisiksi väyliksi käsitettävät *Venäjän tulli*, *Suomen vienti* ja *kiertotie* hahmottuvat *LIKUTTAJIKSI*. *vetää*-verbi puolestaan aktivoi vetämiskehyksen, jolloin ymmärrämme *VETÄJÄN* liikuttavan implisiittistä *VEDETTÄVÄÄ* itseään kohti. Kuten voimme huomata, esimerkkien keskeinen informaation sisältö on siinä, vetikö jokin vai ei: ruuhkien syntyminen esimerkissä (65) on seurausta siitä, ettei Venäjän tullista pääse läpi, mutta toisarvoista on se, mitä siitä ei pääse läpi. Näin ollen implisiittiset kulkuneuvot jäävät eksplikoimattomina tilannekehukseen.

(68) *Jalat vetävät väkisin hapoille.*

(69) *Vedin kyljelleni siinä puolivälin jälkeen, Palander selvitti.*

Kuten *SIIRTÄÄ*-konstruktiossa, myös intransitiivikonstruktiossa liikkeen ja liikuttamisen käsitteistöä voidaan hyödyntää abstraktien muutosten koodaamisessa. Esimerkeissä (68) ja (69) *jalat* ja puhujana toimiva *Palander* käsitetään *LIKUTTAJIKSI*, jotka toiminnallaan vievät implisiittisen *LIKUTETTAVAN KOHTEESEEN* (*hapoille*, *kyljelleni*), joka ei tässä yhteydessä suinkaan merkitse spatiaalista sijaintia vaan (mentaalista tai laadullista) tilaa eli *LOPPUTILAA*. Ymmärrämme siis, että jalat ja Palander jollain tavalla aiheuttavat tilanmuutoksen, ja tulkinta tilanmuutoksesta spatiaalisen muutoksen sijaan syntyy aiheuttamiskehyksestä.

Luvussa 3.2.3. käsitellyllä tavalla abstrakti ja laadullinen muutos käsitteistetään konkreettisen liikkeen avuin. Tällöin *LIKUTTAJAA* täsmällisempää olisi puhua *AIHEUTTAJASTA*, jonka tuottama laadullinen muutos koodataan spatiaalisesti muutokseksi. Vetämiskehyksessä metaforisen liikkeen laatu spesifioituu vetämiseksi eli jonkin kuljettamiseksi mukanaan, jolloin *AIHEUTTAJA* täsmentyy *VETÄJÄKSI*.

Se, että vain *AIHEUTTAJA* ja *LOPPUTILA* eksplikoidaan, voi yhtäältä johtua siitä, että fokus kiinnitetään vain itse tapahtumaan, kuten olen aiemmin tässä luvussa maininnut. Toisaalta ymmärrämme ilmaukset niin, että *KOHITEIDEN hapoille* ja *kyljelleni* luonnehtimat asianti-

lat viittaavat *AIHEUTTAJAN* itsensä lopulliseen tilaan eivätkä minkään implisiittisen *MUUTTUJAN* tilaan. Toisin sanoen tulkitsemme toteutumia ja kielenulkoiset tapahtumatkin refleksiivisiksi: jalat ja Palander aiheuttavat ikään kuin spontaanisti tilanmuutoksen itselleen tai itsessään, jolloin *MUUTTUJAN* luonnehtima osallistuja on tilanteen koodauksen kannalta täysin irrelevantti.

Edellä käsitellyt elaboraatiot luonnehtivat liikuttamistapahtumia, joissa *LIKUTETTAVA* esiintyy ainoastaan implisiittisesti tai kielenulkoisessa todellisuudessa ei ole sellaista toimijaa, joka voitaisiin mieltää *LIKUTETTAVAKSI*. *vetää*-verbin ja intransitiivikonstruktion toteutumilla voidaan luonnehtia kuitenkin myös eräänlaisia suorittamistapahtumia, jollaisia käsitelin luvussa 3.1.4. Jos liikuttamistapahtumissa korostuvat *vetää*-verbin spatiaalisuuteen liittyvät ominaisuudet, on *vetää*-verbin intensiteettiä luonnehtiva ulottuvuus keskeinen silloin, kun verbi esiintyy suorittamiskehyksessä.

(70) *Ossi on vetänyt tosi miehekkäästi.*

(71) *Sen jälkeen vedin koko ajan niin täysillä kuin vain autoni liikkui.*

Esimerkit (70)–(70) luonnehtivat suorittamistapahtumia, joissa agentiivinen *SUORITTAJA* (*Ossi*, puhuja) omalla toiminnallaan toteuttaa *SUORITTEEN*, joka kuitenkin jää intransitiivikonstruktiossa kehykseen. Ymmärrämme, että *Ossi* ja autollaan vetävä puhuja tekevät kielenulkoisessa tilanteessa jotain, jota voidaan kuvailla miehekkääksi ja täysillä vetämiseksi; tieto tästä varsinaisesta toiminnasta jätetään kuitenkin eksplikoimatta. Näkisinkin siis, että olennaista näissä toteutumissa ei suinkaan ole se, mitä tehdään, vaan se, miten tehdään.

Esimerkkien (70) ja (71) kaltaisissa toteutumissa *vetää* predikoi implisiittisen *SUORITTEEN* toteuttamisen intensiteettiä. Tätä tekemisen tapaa suorittamiskehyksessä esiintyvän intransitiivikonstruktion tapauksessa spesifioidaan lisäksi esimerkiksi sellaisilla ilmauksilla kuin *tosi miehekkäästi* ja *(niin) täysillä (kuin vain autoni liikkui)*. Näkisinkin, että käsiteltävien elaboraatioiden tapauksessa *miehekkäästi* ja *täysillä* on ymmärrettävä luonteeltaan argumenteiksi eikä suinkaan adjunkteiksi. Näin on siksi, etteivät esimerkkien (70) ja (71) kaltaiset ilmaukset ole mielekkäitä ilman tällaisia argumentteja, joiden kehyskohtaisena roolina voisi pitää *TAPAA*.

Lauseet *?Ossi on vetänyt* ja *?Sen jälkeen vedin koko ajan* ovat väitteiksi sängen yleismaailmallisia, eikä toteutumien komponenttien semantiikka riitä aktivoimaan tilanteen tulkinnan kannalta olennaisia kehyksiä *purje vetää* -esimerkin tavoin. Tekemisen tapaa predikoiva *vetää* ei luonnehdi kielennettävää tilannetta kovin eksaktiksi, joten konstruktiossa on oltava muita komponentteja, joiden kautta tulkinta voidaan muodostaa. Näin ollen voidaan ajatella, että toimintaa täsmentävä *TAPA*-osallistuja on välttämätön osa suorittamiskehyksessä esiintyvää intransitiivikonstruktiota ja kuuluu siten sen argumentteihin. Syntaktisesti ajateltunahan *TAPA*-osallistuja ei ole argumentti, mutta käsitellyt ilmaukset ovat semanttisesta näkökulmasta järjestellisiä vain, jos sitä pidetään pakollisena argumenttina.

Intransitiivikonstruktiolla on itsessään varsin skemaattinen rakenne, joka keskittää tilanteen kielentämisessä huomion itse tekoon ja teon suorittajaan. Skeemaa on mahdollista elaboroida monin erilaisin tavoin, ja verbin ympärillä olevilla komponenteilla voidaan aktivoida monenlaisia kehyksiä, joiden välillä verbin täsmällinen tulkinta vaihtelee suurestikin. Kokoan aineistossani ilmenevät ja tässä luvussa käsittelemäni intransitiivikonstruktion elaboraatiot taulukkoon 1, jossa osallistujien semanttiset roolit esitellään kehyksikohtaisesti.

TAULUKKO 1. Osallistujien semanttiset roolit kehyksittäin *vetää*-verbin ja intransitiivikonstruktion toteutumissa.

argumenttirooli	AGENTTI	V	KOHDE	TAPA
liikuttamiskehys	<i>LIKUTTAJA</i>	<i>liikuttaa</i>	-	-
aiheuttamiskehys	<i>AIHEUTTAJA</i>	<i>aiheuttaa</i>	<i>LOPPUTILA</i>	-
suorittamiskehys	<i>SUORITTAJA</i>	<i>suorittaa</i>	-	<i>TAPA</i>
verbikohtainen	<i>VETÄJÄ</i>	<i>vetää</i>	<i>KOHDE</i>	<i>TAPA</i>
syntaktinen kuvaus	SUBJ	V	ADVLI	ADVLI

3.5. Ilmiökonstruktio

Ilmiökonstruktio on spontaaneja tapahtumia luonnehtiva argumenttirakennekonstruktio, jonka ilmentymänä kielenkäytössä voidaan pitää tilalauseita (ks. VISK 2008 § 900). Toisaalta Iso suomen kielioppi tuntee myös argumenttirakenteeltaan erilaisen ilmiölauseen, joten sekaannusten välttämiseksi ilmiökonstruktioista pitäisi puhua tilakonstruktiona. Kuitenkin juuri *ilmiö* kuvaa mielestäni parhaiten niitä tilannetyyppejä, joita ilmiökonstruktioilla luonnehditaan, ja siksi käytän tutkielmassani säännönmukaisesti termiä ilmiökonstruktio.

Ilmiökonstruktioilla luonnehditaan tapahtumia, jotka ovat tekijättömiä tai jotka käsitetään tekijättömiksi. Näin ollen AGENTTI ei kuulu hahmotettuihin argumentteihin. Verbin luonnehtima ilmiö ymmärretäänkin jokseenkin spontaaniksi, ja se tapahtuu ilman minkäänlaisen toimijan myötävaikutusta. Esimerkeissä (72)–(74) on nähtävillä kolme hyvin tyyppillistä ilmiökonstruktion elaboraatiota.

(72) *Ikkunan ja seinänraoista vetää.*

(73) *Uusista ikkunoista ja ovista ei ehkä nyt vedä, mutta ne pilasivat talojen hienon tyylin.*

(74) *Vaihda tämä lämpimään kaksioon, jossa ei vedä ikkunoista.*

Yllä olevien esimerkkien tulkinnassa aktivoituu ilmiökehys, jonka perusteella ymmärrämme, ettei tällaisessa ilmauksessa *vetää*-predikaatio hahmota minkäänlaista *VETÄJÄÄ*, joka olisi vetämisen taustalla. Näin on siksi, ettei konstruktio hahmota minkäänlaista AGENTTIA, jota osallistujaroolilla *VETÄJÄ* voisi spesifioida. Kehyksen tarjoaman tiedon perusteella ymmärrämme myös sen, että ilmiö vaatii todistajakseen kokijan, jonka havaintoon toteutumien sisältämät väittämät perustuvat. Kokija kuitenkin jätetään irrelevanttina osallistujana tilanteen kehykseen.

Koska AGENTIN, PATIENTIN tai KOKIJAN kaltaiset argumentit puuttuvat ilmiökonstruktioista kokonaan, on selvää, että fokus kiinnittyy tällöin itse ilmiöön, jonka kannalta olennaisia ovat myös sen spatiaaliset ulottuvuudet. *Ikkunan ja seinänraoista*, *uusista ikkunoista ja ovista* ja *lämpimään kaksioon* täsmentävätkin sitä, missä ilmiö tosiasiallisesti

tapahtuu. Näitä ilmiön taustaksi luonnehdittavia osallistujia on kuitenkin pidettävä adjunkteina, sillä ilmiöitä luonnehtivat verbit, kuten *sataa*, *tuulee* ja käsiteltävä *vetää*-predikaatio, muodostavat täysin tulkittavissa olevia ilmiökonstruktion toteutumia ilman muita leksikaalisia komponentteja.

Ilmiökonstruktio ja -kehys tarjoavat meille informaatiota siitä, että vetämisellä, satamisella ja tuulemisella on todistajansa, joka havaitsee kyseiset ilmiöt ja siirtää aistimuksensa kielellisen informaation muotoon. Näin ollen ensisijainen tulkintamme esimerkiksi ilmauksesta *sataa* on se, että implisiittisen kokijan ja ilmauksen käyttäjän sijainnissa *sataa*. Ilman ilmiön spatiaalisia ulottuvuuksia täsmentäviä osallistujia kuten *ikkunan ja seinänraoista* ilmiökehys siis ohjaa tulkintaamme niin, että ilmauksen esittäjä kokee vetoa sijainnissaan, mutta vetämisen spatiaalinen konteksti jää vaille spesifiointia.

Ilmiökonstruktion implisiittinen KOKIJA ei ole ilmiön itsensä kannalta relevantti, mutta nähdäkseni juuri KOKIJA on avain sen ymmärtämiseen, mikä motivoi *vetää*-verbin käytön ilmiökonstruktiossa. Kokijan tuntema ilmavirta käsitteistetään liikuttamiseksi, joka puolestaan vetämiskehyksessä tarkentuu vetämiseksi. Kokijan tuntemus siis käsitetään implisiittisen *VETÄJÄN* suorittamaksi vetämistapahtumaksi, jonka kohteena on implisiittinen *VEDETTÄVÄ* – toisin sanoen ilmavirta. Vaikeatajuinen ilmiö, jossa ilmavirta aiheuttaa vilunväristyksiä, muita aistihavaintoja ja tilkitsemättömän talon kylmenemistä, puetaan siis ymmärrettävämpään muotoon lainaamalla semanttisia ominaisuuksia liikuttamis- eli täsmällisemmin vetämiskehyksestä.

3.6. SUUNNATA-konstruktio

SUUNNATA-konstruktion ja verbin yhteenliittymät kuvaavat verbin luonnehtiman teon tulosta. Tällöin kielentämisen ja huomion keskipiste on teossa ja sen tuloksellisuudessa. (Goldberg 1995: 63.) SUUNNATA-konstruktioista on nähdäkseni olemassa sekä transitiivinen että intransitiivinen variantti, joista jälkimmäiseen palaan myöhemmin tässä luvussa. Transitiivinen SUUNNATA-konstruktio hahmottaa osallistujiksi AGENTIN, PATIENTIN ja KOHTEEN, ja sillä luonnehditaan tilanteita, joissa AGENTTI kohdistaa verbin luonnehtiman teon KOHTEESEEN, jonka välityksellä teon vaikutus välittyy PATIENTTIIN. Havainnollistan

tätä esimerkeillä (75) ja (76), joissa kuvataan lyömistilannetta eli joissa ”vedetään turpaan”.

(75) *Elisan äiti vetää turpaan maitoauton apumiestä.*

AGENTTI KOHDE PATIENTTI

(76) *Joku vetää toista turpaan.*

AGENTTI PATIENTTI KOHDE

Esimerkeissä leksikaaliset komponentit aktivoivat lyömiskehyksen, jonka nojalla ymmärrämme, ettei AGENTTI liikuta PATIENTTIA KOHTEESEEN, vaan, että kyse on AGENTIN PATIENTTIIN kohdistamasta lyömistapahtumasta. Lyömiskehyksessä AGENTTI spesifioituu siis *LYÖJÄKSI* ja PATIENTTI *LYÖTÄVÄKSI*. *LYÖJÄT Elisan äiti ja joku* kohdistavat verbin luonnehtiman teon KOHTEEN kautta *LYÖTÄVÄÄN*, mikä on SUUNNATA-konstruktiossa teon tulos ja keskeisin esille tuotava asia.

Lyömiskehyksen aktivoituminen ja SUUNNATA-konstruktiossa käyttäminen edellyttää osallistujilta hyvin spesifejä piirteitä. *LYÖJÄN* tulee ensinnäkin olla kykenevä lyömään *LYÖTÄVÄÄ*, mutta vähintäänkin yhtä olennaista on se, että KOHDE on mielletävissä osaksi *LYÖTÄVÄÄ*. Käsitämme, että *turpaan* viittaa *LYÖTÄVÄN* ruumiinosaan, jolloin tulkitsemme tilanteen niin, että lyöminen kohdistuu lopulta *LYÖTÄVÄÄN*. *Turpaan* tilalla voidaan siis käyttää – aineistossani atestoimattomia mutta puhekielessä yleisiä – variantteja kuten *lätty*, *kuono* ja *pata*, jotka kaikki viittaavat *turvan* tavoin *LYÖTÄVÄN* kasvoihin.

Teon kohdistuminen *LYÖTÄVÄN* kasvoihin on verbillä *vetää* luonnehdittavan toiminnan aiottu tulos. *vetää*-verbin käyttö SUUNNATA-konstruktiossa motivoituu *vetää*-verbin intensiteettiä, äkillisyyttä ja voimankäyttöä luonnehtivien ominaisuuksien kautta. Näin olen käsien liikuttamista ja äkillisiä tekoja luonnehtivat verbit (esimerkiksi *huitaista* ja *läp-säistä*) ovat lyömiskehyksessä mahdollisia. Toisaalta myös *vetää*-verbin tavoin intensiteettiä luonnehtivat mutta käsien liikkeitä vain toissijaisesti kuvaavat verbit, kuten *paiskata* ja *nakata*, ovat lyömistilanteen elaboraatioissa käypiä. *vetää*, *nakata* ja *paiskata*⁸

⁸ *Kysymys palstalaisille: Saako varastavaa kerjäläistä nakata turpaan?* (<https://www.vauva.fi/comment/29347172> [viitattu 16.3.2019]) ja *Meinasin paiskata turpaan tänään ämmää, joka mulkoili kun lapseni joi kaupassa pillimehua* (https://www.meidanperhe.fi/keskustelu/443436/ketju/_meinasin_paiskata_turpaan_tanaan_ammaa_joka_mulko [viitattu: 16.3.2019]).

kuitenkin luonnehtivat myös spatiaalisia muutoksia ja liikuttamistapahtumia, jolloin *LYÖJÄ* liikuttaa jotain *KOHTEeseen*. Kielenulkoisessa todellisuudessa tilanne on juuri näin, sillä *LYÖJÄ* liikuttaa implisiittisen nyrkkinsä *LYÖTÄVÄN turpaan*.

		<i>Joku</i>	<i>vetää</i>	<i>toista</i>	<i>turpaan</i>
argumenttirooli		AGENTTI	V	PATIENTTI	KOHDE
osallistuja- rooli	kehys- kohtainen	<i>LYÖJÄ</i>	<i>lyötävä</i>	<i>LYÖTÄVÄ</i>	<i>KOHDE</i>
	verbi- kohtainen	<i>VETÄJÄ</i>	<i>vetää</i>	<i>VETÄMISESTÄ KÄRSIVÄ</i>	<i>KOHDE</i>
syntaktinen kuvaus		SUBJ	V	OBJ	ADVLI

KUVIO 15. Lauseen *Joku vetää toista turpaan* semanttiset roolit eriteltyinä argumentti- ja osallistujaroolitasoilla.

SUUNNATA-konstruktion ja *vetää*-verbin elaboraatioissa voisi ajatella olevan kyse siitä, että *VETÄJÄKSI* spesifioituva *LYÖJÄ* vetää implisiittisen *VEDETTÄVÄN*, eli nyrkin, kohti *KOHDETTA* (ks. kuvio 15) Toisin kuin aiempien kategorioiden kohdalla, *LYÖTÄVÄ* ja *VEDETTÄVÄ* eivät ole tässä tapauksessa hierarkkisessa suhteessa vaan viittaavat nähdäkseni tapahtuman eri osallistujiin. *VEDETTÄVÄ* on pikemminkin vetämisen eli lyömisen implikoimaton instrumentti, jonka välityksellä teko kohdistuu *LYÖTÄVÄÄN* ja aiheuttaa lopulta toiminnan tuloksen, osuman.

Intransitiivinen SUUNNATA-konstruktion variantti kuvaa sekin verbillä luonnehdittavan toiminnan tulosta, mutta ilman *PATIENTTIA*. Toisin sanoen *AGENTTI* kohdistaa verbin luonnehtiman toiminnan suoraan *KOHTEeseen*, mikä on siis toiminnan tulos. Seuraavista esimerkeistä huomaamme, että tilanteen kuvauksen keskiössä on nimenomaan teko ja se, mihin se kohdistuu.

(77) *Tyttö vinkui, mutta äiti veti [tyttöä] kädestä ja torui.*

AGENTTI

KOHDE

(78) *Me vedämme yhdestä köydestä.*

AGENTTI

KOHDE

Tulkitsemme esimerkkien (77) ja (78) luonnehtimat tilanteet siten, että *äiti* ja *me* nykäisevät jostakin tai kiskovat jotain haluamaansa suuntaa. Tulkinnassa aktivoituu siis liikuttamiskehys, jonka myötä AGENTTI spesifioituu *LIKUTTAJAKSI*. Elaboraatiot eivät kuitenkaan ota kantaa siihen, mihin liikuttaminen johtaa, joten keskeisimmäksi informaatioksi muodostuu se, että joku kohdistaa vetämiseksi spesifioituvan teon johonkin – kuten käteen tai köyteen. Verbin myötä aktivoituu siis vetämiskehys, joka spesifioi *LIKUTTAJAN VETÄJÄKSI*. Tällöin täsmentyy myös se, minkä luonteinen SUUNNATA-konstruktioilla kuvattava teko täsmällisesti on. Toisin sanoen vetäminen itsessään on tapahtuman tulos.

4. TULOSTEN KOKOAVAA TARKASTELUA

Tässä luvussa kokoan yhteen analyysini paljastamia keskeisiä tuloksia ja vastauksia tutkimusasetelmassani esittämiini kahteen tutkimuskysymykseen, jotka olivat

1. Minkälaisissa konstruktioiden verbi *vetää* esiintyy ja minkälaisia argumentteja näihin oletettavasti erilaisiin konstruktiioihin kuuluu?
2. Mikä on yhtäältä *vetää*-verbin ja toisaalta konstruktion semantiikan osuus toteutuman muodossa ja tulkinnassa?

Aineistostani esiin nousi kuusi erilaista argumenttirakennekonstruktioita, mutta oletettavasti tämä ei käsitä kaikkia *vetää*-verbin mahdollisia esiintymiskonstruktioita. Yhtäältä tämä johtunee sanomalehtikielen tekstilajillisista erityispiirteistä ja toisaalta siitä, että konstruktioiden ja verbien yhdistelemistä säätelevät lainalaisuudet ovat kaikkiaan sangen väljiä. Tällöin erilaisia toteutumia voidaan tuottaa hyvinkin laaja-alaisesti. (Goldberg 2010: 57.) Tämän tutkielman tarkoitus on kuitenkin alusta asti ollut kuvata nimenomaan korpusaineistossa esiintyviä erilaisia konstruktiota, jolloin *vetää*-verbin kognitiivisen konstruktiokieliopin näkökulmasta tapahtuva tutkimus saataisiin alkuun.

Kun viittaa sanomalehtikielen erityispiirteisiin, tarkoitan sitä, että lähtökohtaisesti sanomalehtikieli edustaa normitettua yleiskieltä. Tämän vuoksi puhekielessä yleiset ilmaukset kuten *vetää turpaan* ovat aineistossani nähdäkseni aliedustettuja. Kyseisen ilmauksen atestaatiot aineistossani ovatkin kaikki peräisin haastateltavien sitaateista, jotka ovat harvoja aineistoni kosketuksia puhekielen maailmaan. Näin uskallan väittää, koska ottaen huomioon sitaateissa ajoittain esiintyvät puhekieliset lauserakenteet ja ilmaisut, vaikuttaa siltä, että *Länsi-Savon* toimitukselliseen linjaukseen ei kuulu sitaattien yleiskielistäminen. Sen sijaan muun muassa sanomalehtikirjoittelun vahva politiikan painotus aiheuttanee sen, että esimerkiksi johtamiskehystapauksia esiintyy aineistossani varsin runsaasti. Huolimatta näistä sanomalehtikielen erityispiirteistä katson kuitenkin kartoittaneeni varsin laaja-alaisesti *vetää*-verbin esiintymiskonstruktioita ja -kehyksiä.

Aineistoni perusteella *vetää*-verbillä voidaan elaboroida ainakin kausatiivi-, SIIRTÄÄ-, ANTAA-, intransitiivi-, ilmiö- ja SUUNNATA-konstruktioita. Lisäksi kunkin toteutuman

tosiasiallinen merkitys vaihtelee sen mukaan, minkälainen tilannekehys kuvattavaan tilanteeseen liittyy. Kognitiivisen kieliopin polysemiakäsitysten mukaan (ks. luku 2.1.) *vetää*-verbin merkityskentästä tulkinnan pohjaksi nousee leksikaalisen kontekstin sanelema *vetää*-predikaatio. Kognitiivisen konstruktiokieliopin ja kehyssemantiikan näkökulmasta sama asia ilmaistaan toteamalla, että verbin täsmällinen tulkinta perustuu paitsi tilannekehysten myös konstruktion aktivoimiin tulkinnan aineisiin.

Konstruktio ja tilannekehys ohjailevat tulkintaamme verbistä. Konstruktion ja kehysten muodostama käyttökonteksti siis nostaa *vetää*-verbin koko merkityskentästä esiin piirteitä, jotka parhaimmalla tavalla luonnehtivat kielennettävää tapahtumaa. Esimerkiksi siirtämiskehyksessä aktivoituvat *vetää*-verbin spatiaalisia muutoksia luonnehtivat piirteet, jolloin ymmärrämme, että kielennettävässä tilanteessa on kyse jonkin siirtämisestä tavalla, jota tapaamme kutsua vetämiseksi. Toisaalta laulun vetämisessä eli suorittamiskehyksessä verbin spatiaalinen luonne ei ole keskeistä vaan sen sijaan *vetää*-verbin intensiteettiin ja ponnisteluun viittaavat piirteet nousevat keskeisiksi.

Kognitiivisessa polysemiatutkimuksessa verbin predikaatioksi kutsutaan sen merkitystä käyttökontekstissaan. Kognitiivinen konstruktiokielioppi ja kehyssemantiikka puolestaan määrittelevät tämän käyttökontekstin täsmällisemmin: käyttökonteksti muodostuu konstruktiosta, tilannekehuksesta sekä niiden osallistujista. Konstruktio, kehys ja verbin inherentti semantiikka toimivat vuorovaikutuksessa siten, että verbi ja kehys elaboroivat konstruktion inherenttiä merkitystä mutta toisaalta kehys ja konstruktio nostavat verbisemantiikasta esiin tiettyjä piirteitä. Tämä piirteiden valikointi muodostaa pohjan sille, että ymmärrämme polyseemisten verbien lukuisat merkitykset toisistaan eroaviksi.

Havaintojeni perusteella *vetää*-predikaatioiden erottaminen toisistaan perustuu osallistujaroolien analyysiin. Tulkintamme aluksi tarkastelemme sitä, missä konstruktiossa verbi esiintyy. Esimerkiksi *vetää*-verbin esiintyminen kausatiivikonstruktiossa rajaa tulkinnan ulkopuolelle joukon sellaisia *vetää*-merkityksiä, jotka esiintyvät erilaisissa konstruktioissa kuten ANTAA- tai intransitiivikonstruktiossa.

Konstruktion jälkeen kiinnitämme huomiomme tilannekehukseen, jolloin osallistujaroolien merkitys on keskeinen. Kausatiivikonstruktion tapauksessa tarkastelemme sitä, onko kyse esimerkiksi liikuttamis- vai johtamiskehuksesta, jolloin osallistujat spesifioituvat

joko *LIKUTTAJAKSI* ja *LIKUTETTAVAKSI* tai *JOHTAJAKSI* ja *JOHDETTAVAKSI*. Tämän – kielenkäyttäjille alitajuisen – analyysin perusteella ymmärrämme, että kielenneittävässä tilanteessa on kyse joko konkreettisesta, aistein havaittavasta liikkeestä ja siten spatiaalisesta muutoksesta tai sitten vastuussa olemisesta ja ohjaamisesta.

TAULUKKO 2. *vetää*-verbin tilannekehukset sekä kehyskohtaiset osallistujaroolit.

konstruktio ja tilannekehys	<i>VETÄJÄ</i>	<i>VEDETTÄVÄ</i>	muu osallistuja
kausatiivikonstruktio			
liikuttamiskehys	<i>LIKUTTAJA</i>	<i>LIKUTETTAVA</i>	
johtamiskehys	<i>JOHTAJA</i>	<i>JOHDETTAVA</i>	
ottamiskehys	<i>OTTAJA</i>	<i>OTETTAVA</i>	
suorittamiskehys	<i>SUORITTAJA</i>	<i>SUORITE</i>	
inklusiiokehys	<i>INKLUSOJA</i>	<i>INKLUSOITAVA</i>	
SIIRTÄÄ-konstruktio			
siirtämiskehys	<i>SIIRTÄJÄ</i>	<i>SIIRRETTÄVÄ</i>	<i>SUUNTA</i>
urheilukehys	<i>URHEILJA</i>	<i>SIIRRETTÄVÄ</i>	<i>KOHDE</i>
aiheuttamiskehys	<i>AIHEUTTAJA</i>	<i>MUUTTUJA</i>	<i>LOPPUTILA</i>
valmistamiskehys	<i>VALMISTAJA</i>	<i>VALMISTETTAVA</i>	<i>TAUSTA</i>
ANTAA-konstruktio			
antamiskehys	<i>ANTAJA</i>	<i>ANNETTAVA</i>	<i>VASTAANOTTAJA</i>
intransitiivikonstruktio			
liikuttamiskehys	<i>LIKUTTAJA</i>	-	
aiheuttamiskehys	<i>AIHEUTTAJA</i>	-	<i>LOPPUTILA</i>
suorittamiskehys	<i>SUORITTAJA</i>	-	<i>TAPA</i>
ilmiökonstruktio			
ilmiökehys	-	-	-
SUUNNATA-konstruktio			
transitiivinen, lyömiskehys	<i>LYÖJÄ</i>	<i>LYÖTÄVÄ</i>	<i>KOHDE</i>
intransitiivinen, liikuttamiskehys	<i>LIKUTTAJA</i>	-	<i>KOHDE</i>

Lyhyesti sanottuna *vetää*-predikaatioiden merkityserot selittyvät sillä, että sama verbi esiintyy eri tilannekehyksissä, joihin liittyy erilaisia osallistujia. Yhtäältä konstruktiot ja

kehukset rajoittavat sitä, minkälaisia leksikaalisia aineksia niihin voi liittyä, mutta toisaalta ne nostavat verbistä esiin tilanteen tulkinnan kannalta olennaisia aineksia (Goldberg 2010: 39). Edellisen sivun taulukkoon 2 olen koonnut analyysissäni esiintyneet *vetää*-predikaatioiden tilannekehukset sekä kehyskohtaiset osallistujaroolit.

5. PÄÄTÄNTÖ

Tutkimukseni tarkoituksena oli tarkastella *Länsi-Savo*-sanomalehdistä koostetussa korpusaineistossa esiintyviä *vetää*-verbin käyttäjiä kognitiivisen konstruktiokieliopin näkökulmasta. Kognitiivista konstruktiokielioppia hyödyntävän viitekeh്യkseni keskeisimpänä suunnannäyttäjänä toimi Adele Goldbergin (esim. 1995, 2006, 2010) työskentely konstruktioiden parissa, ja käsitteeni sekä hyödyntämäni teoriatausta perustuivat pitkälti hänen ajatuksiinsa. Työssäni keskityin *vetää*-verbin polysemian ja eri predikaatioiden analyysiin goldbergiläisen konstruktiokieliopin menetelmin.

Kognitiivisen konstruktiokieliopin sekä kehyssemanttisen teorian avulla onnistuin kar-toittamaan korpusaineistossani ilmenneet argumenttirakennekonstruktiot, jotka muodostivat erilaisia toteutumia liittyttyään yhteen *vetää*-verbin sekä erilaisten semanttisten kehysten kanssa. Pro gradu -työni keskeisimpänä saavutuksena voidaankin pitää näiden erilaisten toteutumien syväanalyysiä, jossa erittelin eri konstruktioiden ja *vetää*-verbin muodostamien toteutumien erilaisia tilannekeh്യksiä ja niihin liittyviä osallistujia.

Kognitiivisen kielitieteen polysemitaoria on lähestynyt polysemitapausten analyysiä näkökulmasta, jossa predikaatioiden eriävät merkitykset ovat peräisin erilaisten käyttöyhteyksien hyödyntämisestä erilaisista merkitysalueista. Kognitiivisen konstruktiokieliopin näkökulma on jokseenkin samansuuntainen, sillä näen hyvin paljon samankaltaisuuksia termien merkitysalue ja tilannekehys sekä niiden tulkintaa ohjaavien ominaisuuksien välillä. Työssäni pyrin kuitenkin osoittamaan kognitiivisen konstruktiokieliopin terminologiaa hyödyntäen, että *vetää*-predikaatioiden tulkintaerot johtuvat pääasiassa niiden esiintymisestä eri argumenttirakennekonstruktioissa sekä eri tilannekeh്യksissä.

Tutkimuksestani ilmenee, että konstruktiot sekä tilannekehys osallistujineen muokkaavat *vetää*-verbin tulkintaa. Tällöin konstruktion ja kehyskohtaisten osallistujien kielenulkoi-set ominaisuudet spesifioivat sen, minkälaisesta vetämisestä kussakin kuvattavassa tilanteessa on tosiasiallisesti kyse. Esimerkiksi kausatiivikonstruktiossa ja liikuttamiskeh്യksessä esiintyvä *vetää*-verbi lauseessa *Juna veti kymmentä vaunua* viittaa spatiaalisia muutoksia tuottavaan vuorovaikutukseen, jossa *juna* liikuttaa *kymmentä vaunua* perässään. Erilaisesta vetämisestä on sen sijaan kyse lauseessa *Rankka maasto veti jalat maitoha-*

poille, jossa *vetää* viittaa spatiaalisen muutoksen sijaan muutokseen jalkojen tilassa. Tulkin erilaista selittävää tekijää on se, että *vetää* esiintyy edelliseen esimerkkiin nähden eri konstruktiossa (resultatiivikonstruktio) ja tilannekehyksessä (aiheuttamiskehys).

Eri konstruktiot ja tilannekehykset nostavat *vetää*-verbin verbikohtaisesta vetämiskehyksestä esiin piirteitä, jotka parhaiten sopivat kyseessä olevan tilanteen kuvaamiseen. Verbin semantiikka ei siis sinänsä muutu, vaan konstruktiot nostavat verbikehyksestä tulkin keskiöön erilaisia piirteitä, kun taas toiset jäävät taka-alaisina kehykseen. Leksikaalisen ja konstruktionaalisen semantiikan vuorovaikutus määrää siis lopulta sen, miten kielellinen ilmaus tulkitaan ja mitkä verbin piirteet ilmauksessa korostuvat: korostuvatko siis *vetää*-verbin spatiaalisiin muutoksiin liittyvät vai vastuksen voittamiseen ja intensiteettiin liittyvät ominaisuudet.

Nähdäkseni kognitiivisen konstruktiokieliopin näkökulman hyödyntäminen *vetää*-verbin polyseemisuuden tarkastelussa oli paitsi tärkeää pioneerityötä moniulotteisen mutta vähän tutkitun verbin semantiikan analysoinnissa, myös hyvä osoitus siitä, että kognitiivinen konstruktiokielioppi on toimiva viitekehys polyseemisuuden tutkimuksessa. Tutkimusta työstäessäni kuitenkin huomasin, että olisi hyvin mielenkiintoista syventyä verbilähtöisen tutkimuksen sijaan konstruktio- ja kehyslähtöiseen tarkasteluun, jossa pääsisin kunnolla kokeilemaan konstruktioiden ja kehysten verbeille asettamia rajoitteita. Tutkimukseni hallitsemattoman laajenemisen välttämiseksi sovitin erilaisia verbejä konstruktioiden sijaan vain hyvin suppeasti ja siinä mitassa kuin *vetää*-verbin piirteiden havainnollistamiseksi oli tarpeellista.

Toinen tutkimukseni ongelmakohta valkeni minulle vasta tutkimusaineiston koostamisen jälkeen: huomasin, että normitettu sanomalehtikieli ei pysty kuvantamaan elävän puhekielen produktiivisuutta täydellisesti, joskin suorat sitaatit jossain määrin suovatkin viilauksia puhekielen maailmasta. Sanomalehtikielen ja -uutisoinnin ominaispiirteet, kuten yleiskielisyys sekä uutisoinnin painoalueet, voivat siis jossain määrin vääristää tuloksiani, mikä ilmenee nähdäkseni tiettyjen predikaatioiden yli- ja aliedustumisena. Toisaalta tutkimusotteeni onkin laadullinen, joten atestaatioiden lukumäärille ei tule antaa liian suurta painoarvoa. Keskeisempi ongelma onkin, että aineistoni ja tarkasteluni ulkopuolelle saattaa jäädä elävässä kielenkäytössä esiintyviä toteutumia, jotka eivät ole oman kielitajuni

mukaisia ja jotka mahdollisesti rikkovat luokitteluperiaatteitani. Näin ollen samoista lähtökohdista toteutettavalle mutta puhe- ja keskustelupalstakieleen keskittyvälle jatkotutkimukselle olisi nähdäkseni sijansa.

LÄHTEET

Aineistolähteet

Kansalliskirjasto 2011: *Kansalliskirjaston sanoma- ja aikakauslehtikokoelman suomenkielinen osakorpus. Kielipankki-versio* [tekstikorpus]. Kielipankki. Saatavilla <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-2016050302>.

Kirjallisuuslähteet

- BOAS, HANS C. 2002: *On constructional polysemy and verbal polysemy in construction grammar*. International Science Institute. UC Berkeley.
- FILLMORE, CHARLES J. 1977: Topics in lexical semantics. – Roger W. Cole (toim.), *Current issues in linguistic theory* s. 76–138. London: Holt, Rinehart & Winston.
- FRIED, MIRJAM – ÖSTMAN, JAN-OLA 2004: *Construction Grammar. A thumbnail sketch*. – Mirjam Fried & Jan-Ola Östman (toim.), *Construction Grammar in a cross-language perspective*. Amsterdam: John Benjamins.
- GOLDBERG, ADELE E. 1995: *Constructions. A Construction Grammar approach to argument structure*. Chicago: University of Chicago Press.
- GOLDBERG, ADELE E. 2006: *Constructions at work. The nature of generalization in language*. Oxford: Oxford University Press.
- GOLDBERG, ADELE E. 2010: Verbs, constructions and semantic frames. – Malka Rappaport Hovav, Edit Doron & Ivy Sichel (toim.), *Lexical semantics, syntax, and event structure* s. 39–58. Oxford University Press.
- HALLIKAINEN, TOPI 2016: *vetää-verbin polysemiatapausten voimadynaaminen kuvaus*. Kandidaatintutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.
- JANTUNEN, JARMO H. 2009: Ei pelkästään mielikuvituksen puutteen vuoksi. Kieliaineistojen systemaattinen käyttö kielentutkimuksessa. – *Virittäjä* 113 (1) s. 101–113.
- KOTILAINEN, LARI – HERLIN, ILONA 2012: Johdatus verbi- ja konstruktio tutkimukseen. – Ilona Herlin & Lari Kotilainen (toim.), *Verbit ja konstruktiot* s. 7–25. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KS = Kielitoimiston sanakirja. 2018. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. URN:NBN:fi:kotus-201433. Verkkojulkaisu HTML. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 6.6.2018. (12.1.2019).

- LANGACKER, RONALD W. 1990: *Concept, image, and symbol. The cognitive basis of grammar*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- LANGACKER, RONALD W. 1991: *Foundations of Cognitive Grammar. Vol II. Descriptive application*. Stanford: Stanford University Press.
- LANGACKER, RONALD W. 1999: *Grammar and conceptualization*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- LAURILA, JOHANNA 2017: *vetää-verbin semantiikkaa*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.
- LEINO, JAAKKO 2003: *Antaa sen muuttua. Suomen kielen permissiivirakenne ja sen kehitys*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 900. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEINO, JAAKKO 2010: Adele E. Goldberg. Väitöskirjalla klassikoksi. – Pentti Haddington & Jari Sivonen (toim.), *Kielentutkimuksen modernit klassikot. Kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede* s. 71–97. Helsinki: Gaudeamus.
- LEINO, PENTTI 1993: *Polysemia – kielen moniselitteisyys. Suomen kielen kognitiivista kieliooppia 1*. Kieli 7. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- LEVIN, BETH – RAPPAPORT HOVAV, MALKA 2006: *Constraints on the complexity of verb meaning and VP structure*. Leibniz-Zentrum Allgemeine Sprachwissenschaft. http://www.zas-berlin.de/fileadmin/material/40-60-puzzles-for-krifka/pdf/levin_and_rappaport.pdf (24.1.2019).
- NIEMI, ARI-PEKKA 2005: *Funktionaalinen näkökulma polysemian verkkokuvaukseen ja vetää-verbin polysemiaan*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- RAUKKO, JARNO 2002: Pitämisen polysemia. Miten koehenkilöt hahmottavat *pitää*-verbin merkitystyyppensä. – *Virittäjä* 106 (3) s. 354–374.
- TALMY, LEONARD 1976: Semantic causative types. – Masayoshi Shibatani (toim.), *Syntax and semantics. 6. The grammar of causative constructions* s. 43–125. New York: Seminar Press.
- TALMY, LEONARD 2000: *Toward a cognitive semantics. Volume 1, Concept structuring systems*. Cambridge: The MIT Press.
- VÄSTI, KATJA 2012: *Verbittömät tapahtumanilmaukset. Suunnannäyttäjänä LÄHDE- ja KOHDE-konstruktio*. Acta Universitatis Ouluensis. Series B Humaniora 107. Oulu: Oulun yliopisto.

VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA
– HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2008: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <http://scripta.kotus.fi/visk> (15.11.2017).

